SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA I
BROJ 23

Adresa uredništva i administracije:
Francuska 7 — Telefon: 28098

BEOGRAD, UTORAK, 20 JUL 1948

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO
UTORKOM

PRIMERAK
3 DINARA

POZDRAV KONGRESU

Crtež Đorđa Andrejevića - Kuna

Peti kongres naše Partije, koji počinje dvadeset prvog jula, istoriski je događaj u životu naše slavne predvodnice. Komunistička partija osposobljena i prekaljena teškom ilegalnom borbom u bivšoj Jugoslaviji, dovela je oslobodilačku borbu naših naroda do pobede i do ostvarenja najvećih zadataka narodne revolucije, a danas potvrđuje pravilnost svoje linije uspesima u izgradnji socijalizma. Iz cele zemlje stižu delegati izabrani na partiskim konferencijama, desetine hiljada osnovnih organizacija pretresle su na svojim sastancima projekat Statuta i Programa Partije, iz polumilionskog članstva, oprobanog na najtežim zadacima, odabrani su oni koje široko partisko članstvo smtara najdostojnijim i najpozvanijim da u njegovo ime rešavaju pitanja koja stoje pred Partijom. Milionske mase trudbenika grada i sela, ispunjene ponosom i ljubavlju prema Partiji, kojoj naši narodi zahvaljuju sve što su izvojevali, pozdravljaju Kongres rezultatima takmičenja u čast Petog kongresa. Tom udarničkom, takmičarskom duhu, tom stvaralačkom poletu, toj svesti o svojoj snazi i svojoj moralnoj veličini naučila ih je i uči ih Partija-predvodnica. Taj duh milionske mase trudbenika dakazuju još većim stvaralačkim podvizima, manifestujući snagu Partije, rukovodeće snage u Narodnom frontu i u državi. Kongres Komunističke partije Jugoslavije i široke vanpartiske mase dočekuju kao narodni praznik. Neosnovane optužbe i klevete, bačene sa strane bratskih partija na rukovodstvo naše Partije, na samu našu Partiju i na naše narode, i to upravo uoči Petog kongresa, učinile su samo da kako naše partiske tako i vanpartiske mase još više i još jednom osete šta za njih znači Partija, šta za njih znače Centralni komitet i drug Tito, šta za njih znači zastava revolucionarnog proleterskog internacionalizma koja se izdizala utoliko viša i utoliko čistija ukoliko su borbe bile teže. Lice naše Partije, koje nije bilo skriveno ni kad je u bivšoj Jugosaviji s monarhističko-fašističkim režimima bilo u najtežoj ilegalnosti, lice naše Partije koje je u toku oslobodilačke borbe naših naroda sijalo daleko u porobljenu Evropu i bilo vidno porobljenim narodima sveta, sada blista, svesno i dostojanstveno. Lice naše Partije stoji vidno pred narodom i svetom, a ono se ogleda u neocenjivim tekovinama borbe za slobodu i za izgradnju socijalizma, u sve čvršćem savezu radnika i radnog seljaštva u rezultatima stvaralaštva, u visokoj patriotskoj svesti, u stilu života, u lepoti i radosti stvaranja, u pesmi naše omladine, u probuđenosti naših žena, u veselju naše dece. Kroz stotine pesama, u kojima su imena Staljina i Tita nerazdvojno spojena, zvuči snaga i moralna veličina naše Partije, voljene od naroda. U jednoj od najnovijih pesama omladina peva: »Druže Tito, vođo komunista — Partija je kao sunce čista«. Partija, Tito i radni narod — to je jedno. Jedna svest, jedna volja, jedna akcija. Uoči svoga Kongresa, u doba neočekivane pometnje u međunarodnom radničkom pokretu, u doba nezasluženih uvreda nanesenih najvećim vrednostima naše Partije, Partija stoji monolitna, jednodušna, moralno snažna i čista.

Kakva je dobit za čitavo napredno čovečanstvo, uz postojanje Sovjetskog Saveza i uz primer SKP(b), što je naša Partija uoči fašističkog napada toliko ojačala, toliko porasla, toliko se očistila i prekalila, toliko se idejno i moralno uzdigla, da je u ovom sudbonosnom ratu mogla povesti i do pobede dovesti tako tešku i složenu borbu! Od 1937 do Pete zemaljske konferencije 1940 ona je postala jedini, neosporni predvodnik naroda. Od 1941 do danas, do Petog kongresa, ona je, rukovodeći radničkom klasom i radnim narodom, postizala pobede u uslovima ranije neshvatljivim, u uslovima koji bi se ranije smatrali nemogućim za pobedu. Naša ljubav, naš plameni pozdrav Partiji i njenom rukovodstvu za čudesne pobede u oslobodilačkom ratu i u borbi za izgradnju socijalizma, za njeno zalaganje u antiimperijalističkom taboru, za njen rad na učvršćivanju internacionalne solidarnosti sa naprednim snagama sveta, u interesu mira i demokratije!

Partija je vaspitavala i vaspitava mase naših trudbenika u duhu učenja Marksa, Engelsa, Lenjina i Staljina. Njeni članovi su se učili revolucionarnoj teoriji po cenu života, a za ostvarenje principa davali su živote neštedimice. U našu Partiju se ulazilo posle velikih ispita uverenja i odanosti. Partija je revolucionirnu teoriju proveravala u revolucionarnoj praksi, a praksa je pokazivala i pokazuje da je stvaralačka primena naučnih principa u osobenim uslovima naše revolucije bila i jeste pravilna. Partija nas uči kritici i samokritici, otkrivanju i uklanjanju grešaka, boljševičkoj oštrini Partija nas je vaspitavala i vaspitava u duhu nerazorivog bratstva sa Sovjetskim Savezom, sa prvom zemljom ostvarenog socijalizma, uzdanicom i zaštitnicom svih demokratskih snaga u svetu. Pod uslovima profašističke diktature, naši komunisti su vodili narod da traži savez sa Sovjetskim Savezom, ma i protiv mitraljeza i bajoneta. Kada su hitlerovske i satelitske vojske bile pod Moskvom, pod Lenjingradom, pod Staljingradom, na Kavkazu, narodi Jugoslavije su nepokolebljivo verovali u Sovjetski Savez, u Boljševičku partiju, u velikog Staljina, i pojačavili borbu protiv neprijatelja, — zato što ih je Partija učila da veruju u nepobedivost socijalizma, u pravilnost marksističko-lenjinističke nauke i u Staljinov genij. Naša Partija učila je i uči narodne mase zahvalnosti Sovjetskom Savezu, koji je u ovom ratu doprineo najveći udeo pobedi nad fašizmom. Ona ih uči bratstvu s narodima zemalja nove demokratije i prijateljstvu sa svim naprednim snagama sveta. Taj proleterski internacionalizam, nepokolebljivo borben prema imperijalizmu, i ta ljubav prema Sovjetskom Savezu nerazdvojni su deo svesti i osećanja ljudi nove Jugoslavije, prožetih novim, socijalističkim patriotizmom.

Na Petom kongresu pretrešće se sav dosadašnji rad Partije. Proveriće se linija Partije, razmotriti uspesi i neuspesi, ukazati na greške, kao što se u dosadašnjoj praksi Partije uvek činilo. Na Kongresu će se, pored ostalog, oceniti dosadašnji uspesi u kulturno-prosvetnom i umetničkom radu, proveriće se kluturno-politička linija Partije koja rukovodi čitavom delatnošću u toj oblasti, kao i u svim drugim oblastima. Kongres će uroditi novim potsticajima, daće smernice za dalji rad u izgradnji socijalizma i u razvijanju kulturne revolucije. Duboke promene nastale u našem društvu, čudesni preobražaj kroz koji prolaze naši narodi, zanavek bratski, jedinstveni i ravnopravni, biće osvetljeni i ocenjeni, a na osnovu analize dosadašnjeg rada dobićemo dalje smernice, kako bi naša kulturna revolucija, nerazdvojno vezana s izgradnjom socijalizma, držala korak s izgradnjom materijalnih osnova naše nove kulture.

Ogromno, neocenjivo mnogo učinila je Partija za ovo kratko vreme na idejnom vaspitavanju radničke klase, na širenju naučne svesti, na unošenju najboljih tekovina kulture u narod, na kulturnom uzdizanju radnih masa, na oslobađanju i razvijanju stvaralačkih sposobnosti narodnih masa koje su postale sopstvenik kulture i stvaralački aktivan subjekat. Pripreman još u teškoj ilegalnoj borbi u bivšoj Jugoslaviji, započet pod uslovima oslobodilačkog rata — kada je uslov za vođenje borbe bilo idejno vaspitavanje masa a nova kultura bila jedan od svetlih ciljeva borbe —, posle oslobođenja zemlje, kada je Partija preko države i masovnih organizacija mogla da primeni ogromna sredstva, taj rad na kulturnom uzdizanju i idejno-političkom vaspitavanju naroda dao je plodove koji se izražavaju u fantastičnim ciframa a i ne mogu izraziti u ciframa. Ne mogu se izraziti samo u ciframa, jer je reč o preporodu, o preobražaju ogromnih masa radnog naroda, ranije osuđenih na privrednu i kulturnu zaostalost.

Uoči Kongresa Partije, a videći sve rezultate postignute u kulturnom uzdizanju masa, književnici i umetnici, kojima su Partija i država dale neslućeno povoljne uslove za stvaralaštvo, osećaju još uvek da duguju narodu visokokvalitetna dela. U našoj književnosti i umetnosti ima značajnih dela, još više pokušaja na pravilnom putu koji je ukazala i koji ukazuje Partija, — ali osećamo da ono što je stvoreno nije dovoljno ni po kvantitetu ni po kvalitetu. Nikada više nego upravo sada osećamo kako još nismo ni iz daleka izrazili veliku oslobodilačku borbu naših naroda, kako još ni iz daleka nismo nadahnuto pokazali čudesni preobražaj naših naroda, rađanje novoga lika kroz mnoge hiljade izrazitih likova, kako još ni iz daleka nismo pokazali šta je sve i kako je stvoreno u borbi za izgradnju socijalizma. Još ni iz daleka nismo dovoljno pokazali zašto u našoj zemlji svi istinski patrioti smatraju Partiju svojom, kako su ispletene te neraskidljive niti između Partije, rukovodstva i masa, zašto je naziv komunista u našoj zemlji najviša čast.

Peti kongres Komunističke partije daće novog i daljeg potsticaja našim književnicima i umetnicima, »inženjerima ljudskih duša«, stvaraocima umetničkih dela nadahnutih heroikom naše stvarnosti, prožetih socijalističkom idejnošću, stvorenih uz duboko poznavanje nauke Marksa, Engelsa, Lenjina i Staljina koja daje mogućnost za poimanje i za revolucionarno menjanje stvarnosti. Peti kongres naše Partije potseća nas da smo još mnogo ostali dužni voljenom Titu, u kome je oličeno sve što smo pod vođstvom Partije izvojevali i što pod njenim rukovodstvom stvaramo

Naš plameni pozdrav Petom kongresu Komunističke partije Jugoslavije, Partije koja je vaspitavala svesne heroje u ratu i vaspitava svesne heroje izgradnje, pridružuje se pozdravima koje upućuju svi trudbenici naše zemlje kongresu svoje Partije, rukovodstvu koje je pokazalo svoju odanost svari naroda i svetskog proletarijata na najtežim ispitima, i drugu Titu, u kome narod vidi oličenje svega najboljega i najljepšega u svojoj istoriji.

Povratak iseljenika

Neizrečena je radost zemlje
kojom gazim,
i veličina joj nema još mere
u uzletu duha;
ja ronim u uzavrelu
utrobu njenu —
slazim
s oblaka
u brazdu mirisnu,
poru rastvorenu.
Je li to zemlja moja
što zbunjenog me sreta
novim likom
u zaokretu,
u buju zlatna ploda,
u stvaranja dahu?
Vidim:
korača krupno obnova
i ruši što joj smeta,
dan peva trudom besprimernim,
u zamahu.

Još juče harala je bura!
A danas pitam:
kako da uhvatim korak s vama,
graditelji sreće,
kako da dorastem
do rasta
čiji koreni
u srcu pobede žive?

Grom je umuknuo,
al jek još traje —

ni ime ti izgovoriti ne mogu,
Stvarnosti Nova,
al znam da u liku tvom
obraz budućnosti se ogleda,
pa sam radostan
što veličine tvoje
već sričem
prva slova.

Nikola DRENOVAC

„TITO JE U MOJOJ KUĆI SVAKOG DANA...“

Prešli smo meke i niske sremske brežuljke i zaustavili se na početku dugačke ulice Iriga. Padala je kiša. Prišla nam je čvrsta crnomanjasta omladinka i odvela u zgradu uprave seljačke radne zadruge »Novo doba«. Usput nam je ispričala da čika-Laza, pretsednik zadruge, nije u selu; sa svojim zamjenikom otišao je da obiđe zadružna polja, da ustanovi je li i koliko jučerašnji grad naneo štetu usjevima. Ali u upravi su njena sestra, Mica, knjigovođa, i još jedna omladinka, blagajnik, pa možemo s njima da porazgovaramo do čika-Lazinog dolaska.

Ušli smo u kancelariju zadruge pred sam sumrak. Iza dva dugačka stola sjedile su dvije seljačke djevojke, obe maramama zabrađene, svaka nagnuta nad svojom listom zadrugarskih trudodana. Njima sučelice, za istim stolovima, sjedila su dva mladića opaljenih lica i sabirali dugačke nizove brojki.

Omladinka Mica, knjigovođa, pozdravila nas je otvorenim srdačnim osmjehom, pretstavila svoju drugaricu i mladiće, studente-agronome koji su kod njih na praksi i »eto, na pomoći kad ustreba«.

— Izgubilo se, negde u sabiranju, deset procenata jednog trudodana. Ne znaš je li u vertikalnim ili vodoravnim kolonama, pa sad treba sve iznova sračunati... — govori Mica, a njeno lijepo, duguljasto lice kao da su osvijetljavale varnice iz crnih radom oduševljenih očiju. Njena drugarica, tiha blijedolika djevojka, vješto je i uporno tražila grješku. Obe su, kažu, svršile stručne kurseve.

Sjeli smo pored njih i došlo je, nekako samo od sebe, da se uključimo u posao i da zajedno tragamo za greškom.

U kancelariju pristižu zadrugari, sjedaju na dugačku klupu s naslonom ili razgledaju grafikone. Na zidovima vise šeme organizacije rada po brigadama, grupama, pomoćnim preduzećima, spiskovi sa imenima stoke, odluke o uspostavljanju normi, zapisnici sa sjednica uprave. Na glavnom zidu visi lijepo uramljena diploma koju je zadruga dobila za uzoran rad u prošloj godini, a sa njenih strana slike Staljina i Tita.

Čika-Igńjatije se raspričao:

— Oni neki kulaci počeli da pričaju po selu kako je grad juče udario zato što su zadrugari radili u nedelju...

— Eh, zmijice đavolje, biće da im je žao što smo u nedelju veliki deo požnjeli i spasli od štete, — upada bivši bezemljaš Ilija. — Žao kulaku, rastemo mi a njega pritislo, previja se kao zmija u procepu. Tesno mu, kulačiću. Mislio nekidan da izvrda mobilizaciju mašina, da zaradi na njima, a ono — krepala mu koka.

Kasno uveče ušao je u sobu pretsjednik zadruge Lazar Subotić i njegov zamjenik Ferika Veles. Lazar je visok, jak seljak tamnosmeđih očiju, i prosjed, kretnje su mu odrešite i sigurne, a korak »kao moja tri«, kako kaže čika-Ignjatije. Ferika, Mađar, nešto je stariji, plav, mekih crta lica, ali odlučnih sivih očiju. »Silni su to radnici!« — šapnuli su nam zadrugari.

Lazar je odmah saopštio: grad je uhvatio dio preostale pšenice od udoline do tih i tih stabala, kukuruze do tog i tog jarka; štete ima. Oni su pregledali, opipali sve, nije baš tako strašno kao što je izgledalo sinoć kad je udarao grad »velik kao golubinje jaje« i »kad je naš Ježika plakao od žalosti kao malo dijete.«

— Izgleda, sutra će biti vedro. Ratarska brigada... — počeo je Ferika sa zadacima za sutra.

Brigadir ratarske brigade, mršav i žilav zadrugar Ilija, bilježi u notes kud će sutra krenuti ljudi njegove brigade, žetelice, kola, konji. Do njega sjedi kuštrav omladinac, Veljko Nikolić, brigadir stočarske brigade, ozbiljan i na oko smeten. Pomislilo bi se da će ako progovori, njegov glas biti tih i nesiguran. Međutim, on je pružio listu s trudodanima svojih brigadista pretsjedniku na kontrolu i odlučnim i slobodnim glasom branio svoje mišljenje o težini pojedinih poslova, normama, ljudima.

Pretsjednik ga pažljivo sluša, pita, pravi primjedbe i iz svake njegove riječi i dubokog toplog glasa izbija poštovanje prema radu svakog pojedinca, ljubav prema čovjeku. Diskusija se prenosi na ostale, pa svi zajedno donose odluku. Mladi brigadir u kaputiću iz crnog domaćeg sukna zabilježio je nove zadatke, povukao se na svoje mjesto, opet tih i nekako smeten, kao da ne zna kud će s rukama. Ali njegovi računi bili su tačni.

Svi su brigadiri dobili nove zadatke. U kratkim razmacima, potpisujući akta, Lazar je zapitkivao omladinku Micu:

— Jesi li poslala izveštaj za kapitalnu izgradnju? Šta je sa setvenim planom? Šta sa dekadnim planovima?

Mica je sve svršila.

A Lazar se okrenuo k nama i, izvinjavajući se, rekao:

— Dockan je, drugovi. U zoru ćemo zajedno poraniti u polje, videćete, porazgovaraćemo.

Jutro je zaista osvanulo vedro, sunčano. Zadrugari su već bili na poljima. Pred nama su koračali Lazar, Ferika i Ilija tako brzim koracima da smo ih jedva stizali. Izgledalo je da su svi ovi ljudi jedva dočekali trenutak da potrče u polje i završe žetvu.

Prolazimo kroz zadružne povrtnjake, voćnjake, livade. Čas jedan čas drugi dovikuje nam:

— To je naš krompir! Naša repa! Naš grašak i graorica.

Kad smo se popeli na široku ravan između dve blage udoline oni stadoše.

— Pogledaj, — reče Ilija i pokretom ruke ocrta širok i dalek krug. — Sve je to zadrugarsko. Vidiš onaj kukuruz desno, nema ga lepšeg u celom Sremu, ni čika-Laza ne bi se u njemu video. Pa ona pšenica, krompir, povrtnjaci više od osamsto dvadeset jutara zemlje, sve do onih stabala tamo daleko, vidiš li ih...

Brigadir Ilija ne skriva svoj ponos on voli zadrugu i svaku stopu njene zemlje. Priča koliko će žita kontrahirati, a na njegovom mršavom licu svi mišići igraju od radosti zbog »najlepših kukuruza u Sremu«.

Na salašu smo se popeli u kola i pošli dalje pored novih gospodarskih zgrada, novih šupa za velike i male mašine, pored zadrugarki koje su brale i sortirale rane šljive i kajsije. Na bijelim košnicama (»imamo ih sto dve, i četrdeset novih rojeva«), bila su ispisana imena: Kozara, Kosmaj, Bosiljgrad... Kroz bujne povrtnjake veselo je klokotala voda, a novo zadrugarsko osjećanje ispisalo je na drvenom plotu Staljinove riječi: »Život je postao radosniji. A kad se živi radosnije, posao i d e od ruke«.

Već izdaleka čulo se brektanje motora. Uzbudljivo i pobjednički djelovale su na toj širini četiri žetelice, četiri snažne mašine, koje kao da su svojim vitlima raznosile jedno novo osjećanje života i rada široko oko sebe. Za volanima su sjedeli garavi od nafte omladinci-traktoristi a na visokim sjedištima žetelica, nasmijani i radnim zadatkom počašćeni, pioniri, koji su i ovdje pozdravljali pjesmom:

— Mi smo mlada vojska Titova...

Iz žetelica ravnomjerno ispadaju vezani snopovi pšenice koje dočekuju zadrugarske ruke i slažu u krstine, a njihove oči ne mogu da se odvoje od mašina i »čuda« koje čine.

Čika-Laza presijeca žitna polja i povrtnjake, prilazi grupama, radi nešto, pokazuje.

A Ferika i Ilija slažu snopove. Ferika uzgred priča:

— Vidiš li ovu pšenicu? Treba da čuješ njenu istoriju. Evo kako je bilo: mnoga sitna zemljišta naših zadrugara bila su rasparčana po polju. Za tu rasparčanu zemlju, oko sto šezdeset jutara. Agrarni fond dao nam je ovu ovde, iz jednog komada. A ovo ti je pre reforme bila crkvena zemlja, ili pravo da ti rečem đavolja zemlja, strašno zapuštena, nije ni ličila na čestito zemljište. Stošesdeset jutara obraslo sirkom, zubačom, svakojakim korovom. Dvaput gore od ledine. Pokolebali se neki naši seljaci, vele, tu pšenica nikad izrasti neće. A mi ubeđuj, hoće ako mi hoćemo. Prve godine triput uzorali, druge godine četiri puta, junački drljali. Jedva semena tada nabavljasmo: graoricu, grašak i drugo. Lane smo prvi put zasejali pšenicu. A gledaj sada! Porasla ovde najbolja naša pšenica. I sad nam je sve imanje u jednom komadu.

— Reci, Ferika, napravismo mi zemlju čestitom, — smiju se zadrugarke.

Kad smo se približili drugom zadružnom salašu, pozdravio nas je divljom rikom Jago, ogromni bik-simentalac. Po udolini pasu zadružna stada. Na zelenim plandištima rasturila se jagnjad. Ali zadrugari nas upozoriše na drugu značajnu stvar:

—Pogledajte Sokola, pa Sikru...! Jeste li vidjeli ovakvih konja!

Konjušar, postariji Mađar, trčao je prema štali, noseći kukuruz u torbi. Dovikuje nam:

— Čuvaj, čuvaj s puta, da dam pečenje konjima! — i smije se svojoj šali i svojim lijepim, dobro negovanim i jakim konjima.

Na zadružnim poljima, u zajedničkom radu rađa se nov, slobodan i radostan radni seljak. Njegov je smijeh zvonak i čist, kao smijeh čovjeka koji je sagledao ljepotu budućnosti i na toj se ljepoti ogrijao i oplemenio.

— Oni, što još ostadoše van zadruge, kažu: »Mnogo radite, pretrgoste se«. I jesmo radili mnogo i još ćemo mnogo raditi. Ali videće oni kakav će onda život biti, kakav ćemo mi život stvoriti. Doći će svi s nama da žive... — govori stari Mađar.

Bivši srednjak, a sada zadrugar Jovan, primećuje:

— Jes' da radimo. Ali ne izmuči ovaj rad. Koliko je brate ranije naš posao bio teži. Pucala su leđa. A sad kod nas jedan zadrugar uz pomoć mašine obradi, drugovi moji, četrnaest jutara prosečno. A biće još bolje. Sve smo naše radne ljude zaposlili po sistemu, kako se ono kaže, i svaki koji hoće da radi može da živi dobro, a koji neće — neka se okreće! — nasmijao se na kraju Jovan, a za njim i svi ostali.

Oko podneva, zadrugari sa tog sektora sakupili su se na salašu broj dva (zadruga ima četiri salaša) na zajednički ručak. Došao je Laza i Ferika, posjedali s nama na livadinu između zadružnih zgrada, prostrli šatorsko krilo i poslužili ručkom. Neke grupe za vrijeme odmora čitaju novine. Uglavnom, novine se i čitaju samo na poljima za vrijeme odmora.

Kulturno uzdizanje, sa više sistema i svestranije, još je slaba tačka ovog kolektiva. Pokazali su nam sinoć svoje knjige, naslagane u jednoj sobi, skoro nedostupne, zasad još nisu umjeli da i ovaj posao organizuju. U njihovoj kući još nema čitaonice ni biblioteke, a svake večeri veliki broj zadrugara dolazi tamo na posijelo i razgovor. Sa malo više snalažljivosti, jedna soba u zgradi uprave mogla bi se, dok se ne sagradi Zadružni dom, urediti za čitaonicu i biblioteku.

— Jest, mogli bi, a nismo se, eto, setili... —

Laza se osmjehuje i zagleda preko naših glava u daljinu.

— Kako si, druže Lazo, počeo sa zadrugom?

— Kako? — trgao se on. — Još pre rata, ja i Steva Mićašević — on je sad u našem Savezu — radili smo nešto, onako politički, znaš. Govorili smo o Rusiji, o kolhozima. A naš prokleti sirotinjski život udarao nas kao maljem po glavi. Stojimo noću tako, kasno, nekad do zore, pa zimi, ozebemo kao đavoli, a sve tako pričamo o tome, i politici uopšte. I došao rat a nas uputili na front. Izdadoše tada oni skotovi generali i vlada, a mene i Stevu zarobiše Nemci. U zarobljeništvu — mi opet o Rusiji. A kad naši povedoše oslobodilačku borbu, Stevo pobeže iz logora, ali ga uhvatiše, psi, i baciše u neke rudnike u Francuskoj. A mene u šleske. Prozvali nas banditima, gnjavili na sto načina, ali ja ne htedoh da radim, pobegao sam u Češku, ali i mene uhvatiše i vratiše. Crvenoarmejci su nas oslobodili u Bavarskoj. Eh, kakva je to radost bila!... A onda, došao ja kući i opet tamo — Steva. Dopešačio od nekud iz Italije. Kako smo se izljubili! Stavili njega u narodnu vlast, a mi opet o kolhozima. »Sad ćemo — veli Steva — stvoriti radnu zadrugu, čim svršimo s agrarnom reformom«. I tako je i bilo: sakupili mi seljake na skupštinu, pa referat, dnevni red, sve kako treba. Ušlo tada u zadrugu dvadeset šest domaćinstava, četrnaest srpskih i dvanaest mađarskih. Zemlje smo imali svega sto trinaest jutara. Kulaci se tada uzvrpoljili, razlajali se po selu, odgovaraju seljake. Vele, kud će takva sirotinja, taj Steva i taj Laza, da upravljaju takvim imanjem a prave zemlje nisu ni videli. Sve će to, vele, vrag odneti. A mi uprli i već prve godine dokazali da umemo. A bilo je bogme teško. Te iste godine ušlo je u zadrugu još sedamnaest do-

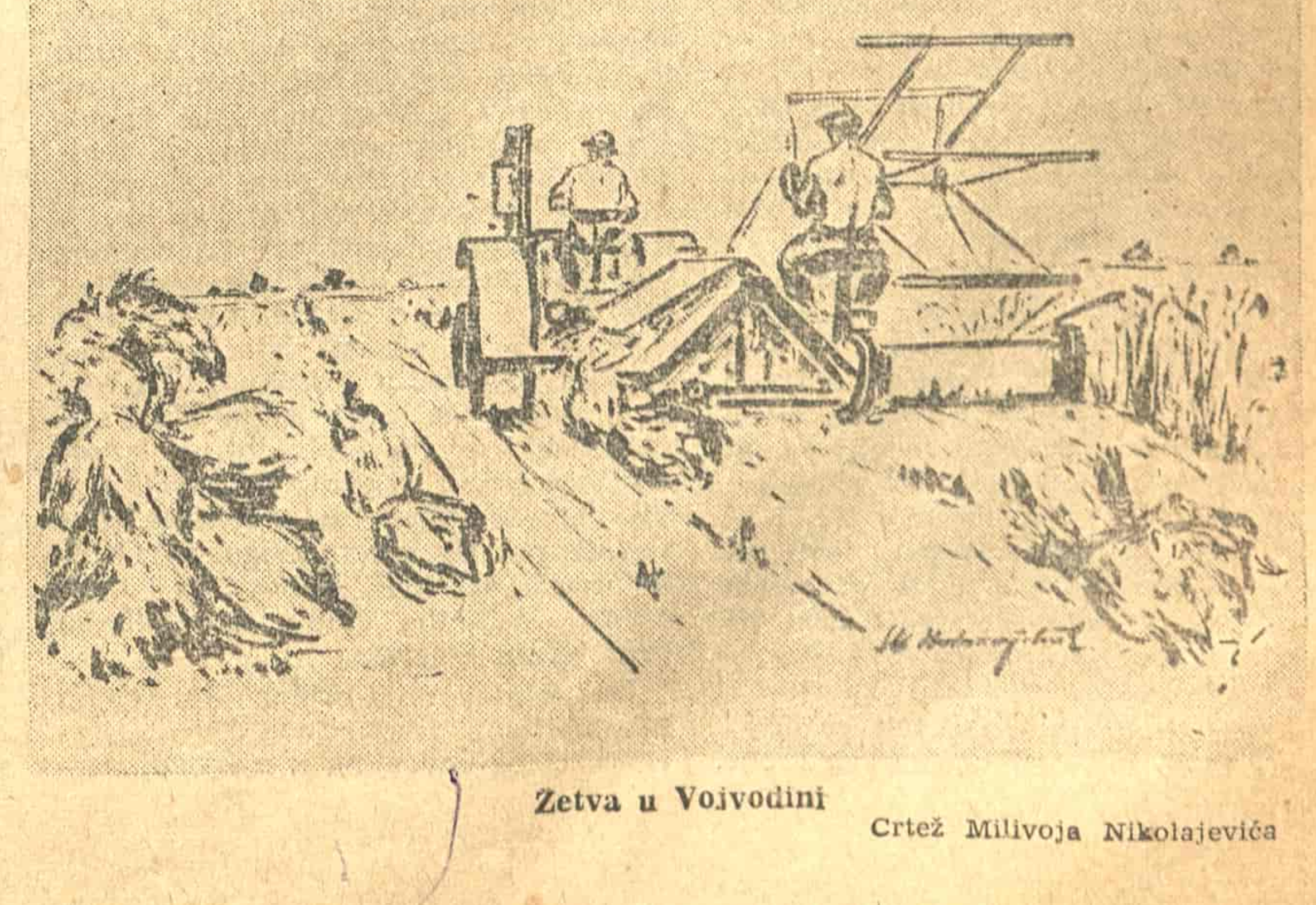

Žetva u Vojvodini

Crtež Milivoja Nikolajevića

mačinstava. Tako smo ti mi, eto, počeli s našom ekonomijom. Iskustvo nas učilo i Partija, polako smo dizali zadrugu i uvodli norme. Je l' tako bilo, Ferika?

Ferika potvrđuje i nastavlja:

— U toj zimi i idućeg proleća ušlo je još osamnaest domaćinstava, odabranih vrednih ljudi, siromašnih i srednjaka.

Laza dopunjuje:

— Prošlog proleća ušlo je petnaest domaćinstava, ovog proleća jedanaest domaćinstava.

Zatim je Laza izneo brojke, objasnio kako je zadruga rasla i jačala, kako su digli kredit i kupili svinje, krave, konje. Iste godine isplatili su dug i kupili još stoke. Tačno je znao kad je prišla junica »Aranka« i kad se oždrebio »Zec«, kad su dobili »Sokola« i kad se otelila »Ranka«. Ferika je pričao o volovima, ovcama, košnicama, o velikim živinarnicima koje su sagradili i izlegli preko hiljadu pilića u novom vlastitom inkubatoru, o trećem velikom živinarniku koji se gradi, o sagrađenim šupama i novim silosima i velikim štalama i svinicima koje će ove godine podići.

O tome govore i svi ostali zadrugari. I tačno objašnjavaju kako treba naporedo povećavati stočarstvo uz ratarstvo, kako će povećati lucerišta a ne smanjiti žitne površine, kako treba uvesti nove kulture i nove zapate, pomoći se agrotehničkim mjerama.

Čovjek ih sluša i velika radost obuzima mu dušu. Novi radni seljak rješava složene probleme i učestvuje u izgradnji socijalizma. Novi seljak ima pred sobom velike perspektive i voli onu snagu koja mu je pomogla da ih sagleda.

— Partija naša, — veli brigadir Ilija i traži riječ, neku veliku riječ koja bi izrazila njihova osjećanja. Pa kad ne nalazi tu veliku riječ, on užbuđeno i jednostavno završava započetu rečenicu — Partija, to je naš život, junačka pesma...

A čika-Ignjat, koji je ušao u zadrugu 1946 sa svoja dva i po jutra zemlje, prošle godine imao je najviše trudodana a ove godine već ih zaradio sto devetnaest, ispravlja se svečano. Na sebi nosi iznošenu partizansku dolamicu (sin mu je bio partizanski kurir), lice mu je izbrazdano hiljadama sitnih gustih bora, a male sive oči sjaje u stalnom pokretu.

— Vidiš, — izjavljuje on kao da je pred najvišim sudom — kad oni drugovi iz Biroa napadoše našeg Tita, meni se učinilo da će mi srce da prepukne. Nikad Tita nisam u glavu video, ali on je u mojoj kući svakog dana, kroz svih ovih sedam godina. I onda kad su nas Nemci i ostali lopovi ubijali — dve hiljade žrtava dalo je samo naše selo — i onda je Tito u mojoj kući govorio: »Ne daj se, bori se, bori se do smrti i mi ćemo pobediti. S nama je Rusija, brate moj«. I sina sam poslao u partizane, kao i mnogi drugi. Evo ga, sad tu radi s nama. I posle, kada je trebalo dizati porušeno, Tito je bio u mojoj kući i naučio me da idem ovim putem. I danas je Tito u mojoj kući svakog dana, jer u njoj nema više bede kao nekad, u njoj je sve više hleba i masti, voća i povrća, mleka i mesa. U njoj ti je, drugarice moja, svest da se još treba pomučiti, poraditi pa će život da procveta. A kulaka smo stegli i još ćemo ga stegnuti, ništa nam on ne može više. Saznaće svet istinu o našoj zemlji. Ja verujem, brate, u druga Staljina, on će nas razumeti. A ono u rezoluciji — da ti pamet stane, pustih li neistina! Ali opet pravo kaže Tito: radićemo i dokazaćemo. Čim svršimo žetvu primićemo nove zadrugare, već ih se mnogo javilo, i svi će da dođu. Ja vidim sve kako će biti — a to je mene Tito naučio, ma da ga nisam nikad u glavu video. Sedam ovih naših godina, sve što smo naučili i učinili, sve je to on ukazivao, vodio nas. Zar se mogu, ljudi moji, sedam ovakvih Titovih godina, je l' me čuješ, zar se mogu da prebrišu?!. U Birou — šta ja znam — to se možda i može, ali u zemlji ovoj, u svakoj grudi zemlje ove krvave, u srcu ovom — i tu se Ignjat lupi šakom u grudi — ne može to prebrisati ni milion rezolucija.

— Tako je, druže Ignjate, ni milion rezolucija — potvrdio je stari konjušar.

*

U sumrak se vraćamo kolima. Zadrugari će spavati na salašima da bi iskoristili vedro veče i posvršavali žetvu. S nama ide nekoliko mladih žena, nekoliko iz velike porodice Srba i Mađara, porodice koja se zove »Novo doba«. One pjevaju Staljinu i Titu, svojoj radnoj zadruzi i sovjetskom kolhozu.

Roksanda NJEGUŠ

Diskusije među likovnim umetnicima

Diskusije po stvaralačkim pitanjima u udruženjima književnika, zajedničke diskusije i savetovanja između umetnika raznih rodova postaju sve više praksa u našem umetničkom životu. Tako su u Beogradu održane diskusije između književnika i kompozitora po pitanju masovne pesme, između skulptora i arhitekata u vezi s podizanjem monumentalnih spomenika, itd. Nedavno je u Udruženju likovnih umetnika Srbije slikar Marko Čelebonović, koji se nedavno vratio iz Pariza posle višegodišnjeg boravka u inostranstvu, održao diskusioni referat u kome je podvrgao oštroj kritici razne formalističke pravce u likovnoj umetnosti, istakavši kako je on intimno došao do preloma pod uticajem rata i okupacije, i postavio pitanja koja je potrebno rešiti da bi naša likovna umetnost napredovala pravilno putem kojim je pošla. Diskusija, na koju su bili pozvani i neki umetnički kritičari, bila je plodna. Udruženje likovnih umetnika Srbije uvelo je još jednu novu praksu: povodom Prolećne izložbe sastavljali su se članovi Udruženja nekoliko puta uzastopce, da bi prodiskutovali pitanja koja se nameću izložbom i da bi ocenili svaki izloženi rad ponaosob. Uvodni referat za diskusiju održao je slikar Branko Šotra, a diskusija, koja se potom razvila, bila je najživlja diskusija koja se dosad vodila među likovnim umetnicima Srbije.

OSVRTI NA KNJIGE

Isak Samokovlija: „Tragom života"

Izdanje Nakladnog zavoda Hrvatske

Knjiga »Tragom života« sadrži izbor iz dvadesetogodišnjeg pripovedačkog rada Isaka Samokovlije. On je ove pripovetke objavljivao u književnim časopisima u Beogradu i Sarajevu, a izdao je i tri zbirke pripovedaka, od kojih je jednu objavila Srpska književna zadruga 1936 godine. No književna kritika u predratnom periodu nije posvetila veću pažnju književnoj delatnosti ovog osobenog književnika Bosne.

Uzrok tome leži izgleda najviše u tematici pripovedaka ovog pisca. Tematika njegovih pripovedaka ima svoju specifičnost. Po sredini iz koje je uzimao pripovedačke motive, po likovima koje je obradio, on je prevashodno jevrejski pisac.

U buržoaskom svetu živela je i kod nas predrasuda, stvarana i pothranjivana rasističkim tendencijama, da je svaki Jevrejin pun novaca, da su Jevreji zaposeli sve majdane bogatstva, da Jevrejin ne poznaje nemaštinu i bedu. Samokovlija je u svojim pripovetkama ukazivao na drugu stvarnost, na onu koju je rasistička propaganda, sejući fanatično mržnju na Jevreje, zlonamerno zaklanjala. On je pisao o jevrejskoj sirotinji. Pokazivao je u svojim pripovetkama onaj jevrejski svet koji je, utučen i ubijen materijalnom bedom, živeo u punoj nemaštini u vlažnim naseljima, mučeći se i boreći se za dnevnu zaradu. Kao lekar, imao je prilike da izbliza vidi život tog sveta, koji je naročito osoben bio u Sarajevu.

On je s lekarskom familijarnošću ulazio u intimnosti, u lični i porodični život tog sveta. Ako se dogodio kakav tragičan slučaj samoubistva ili ubistva, on je tražio da rekonstruiše predistoriju tragičnog epiloga, da se uživi u okolnosti, sukobe i dramatiku, u odnose na psihičkoj i erotičnoj bazi, u ono što je po njegovoj dijagnozi takav kraj života izazvalo. Dublje u problematiku opšteg položaja jevrejske sirotinje Samokovlija nije se upuštao.

Ličnosti u pripovetkama Isaka Samokovlije bore se za »maličak sreće«, »maličak radosti«, sa »maličkom nade«. Ta borba se izražava u trpeljivom podnošenju surovosti materijalnih uslova u kojima žive. Podržava ih u toj trpeljivosti verska obredna tradicija, koja ih umiruje svojim ravnomernim hodom i svojom filosofijom da iznad čoveka, sitne utvare, stoji vekovna tragičnost sile kobi kojoj nema mere ni kraja.

Pripovetka »Rafina avlija«, koju je objavio još 1927 godine, ostala je kao osnova daljeg toka njegovog pripovedačkog rada. On se od nje nije mnogo udaljio u svome razvoju, tako da kada se mere njegove poslednje pripovetke sa ovom prvom, ni u sadržajnosti, ni u umetničkoj vrednosti razlika nije velika. Tendencija da prikaže jedan ubog život, sitan, beznačajan, nikome na oku, ostala je i dalje.

Ti su ubogi ljudi iz redova pralja, prodavaca riba, amala i sličnih profesija. Istorija njihovog intimnog života ispunjava njegove najtipičnije pripovetke kao što su one: »Od proleća do proleća«, »Gavrijel Gaon«, »Nosač Samuel«, »Saručin dug«, »Solomunovo slovo«... U pripovetci »Gavrijel Gaon« beda je umorila pralju i njenu devojčicu. Jedan realistički motiv života siromašne nadničarke upleten je tu u punu versku zagonetnost, specifičnu talmudsku misteriju, kojoj je i pisac delimično podlegao, hoteći da toj tragičnoj istoriji bede da, na taj način, što više jevrejskog pečata i specifičnih boja. U pripovetkama »Od proleća do proleća«, »Nosač Samuel«, »Saručin dug« prikazana je borba čoveka za »maličak sreće«. Tu nema onog jakog dejstva prisustva religije kao u velikom delu drugih pripovedaka, ali i tu je »maličak sreće« uokviren u tradicionalnoj slici domaćeg ognjišta koje čuvaju praznici, kao što su subota i Pesah, a ona je u tome: žena da kuva, da pali kandilo, a muž da čita »kidiš« (molitvu) u svojoj kući. Tu sreću postiže prodavac riba Hajmače, ali je brzo gubi. Postiže je, u teškim uslovima života, nosač Samuel.

U pripovetci »Solomunovo slovo« pisac je pokušao da iznese klasne suprotnosti među Jevrejima, da pokaže eksploatatorski stav Jevreja-kapitalista prema jevrejskoj sirotinji, stav koji je prikriven tobožnjom solidarnošću. Ma da je ilustracija tih suprotnosti u ovoj pripovetci živa i koloritna, naročito u slici egoizma kapitaliste Jevrejina i u prikazivanju njegovog gospodarskog stava prema zavisnom siromašnom Jevrejinu, ipak u ovoj pripovetci s donekle bizarnim motivom prodaje jedne Saručine dojke ima u postavljanju i obradi problematike dosta konstruisanosti i tvrdoće, pa i izvesne sklonosti ka naturalizmu.

Pripovetka »Nosač Samuel« najveći je pripovedački domet Isaka Samokovlije. Tu je najviše došao do izraza njegov posmatrački mir u opisima događaja, u razvijanju fabule. Tok fabule je tih, krotak, ravnomeran, a iz te tišine proklijuča eksplozivnost doživljaja i sukoba. Tu je sugestivno data atmosfera doma u svadbenom veselju sa zategnutom situacijom oko pitanja miraza. Maličak sreće dat je amalinu Samuelu uz materijalni gubitak miraza, koju mu je pisac ipak hteo da naknadi požrtvovanom ljubavlju žene, pa je napisao pripovetku »Saručin dug«. Ta požrtvovanost je opet obojena pobožnošću, molitvama, fatalizmom.

Sve pripovetke Isaka Samokovlije, i ove koje su mu najbolje, u kojima su njegovi pripovedački kvaliteti izraženi najviše, kao u sposobnosti da verno i realistički mirno slika život sitnih ljudi i njegov ambijent, — iznose »isečke« života. Njegove pripovetke su više hronike-zapisi sa motivima uzetim iz detalja života nego novele u kojima je sabijena raznovrsna i obuhvatna sadržina života sa tipičnim društvenim jezgrom.

Isak Samokovlija prikazuje u svojim pripovetkama život sitnog čoveka, starovremskog Jevrejina u njegovoj vernosti i istinitosti (te pripovetke obuhvataju život jevrejske sirotinje poglavito iz godina druge polovine devetnaestog veka i prvih decenija ovog veka sa prvim Svetskim ratom), život onog sitnog čoveka iz redova jevrejske sirotinje sarajevske mahale koji je utonuo u pobožnost, izolirajući se verskim ritualom od šire društvene aktivnosti. No realizam Samokovlijin skučen je, sveden na lični i porodični život jevrejske sirotinje u Sarajevu, u okvire njegove svakidašnjice, a uskost tog realizma dolazi najviše od toga što se pisac nije uzdigao iznad tog sveta koji prikazuje, što nije s više stvaralačke nadmoćnosti i perspektive osvetlio taj svet, bez bolećivosti za njegove predrasude.

Pripovetke Isaka Samokovlije nisu uvek u miru hrama u kome se šapuću molitve i pevaju psalmi. U ponekoj probije senzualnost, strasnost koja sa svoje strane doda specifičnom semitskom koloritu i orijentalske boje. To je najjače došlo do izraza u pripovetci »Od proleća do proleća«, u kojoj se Jevrejka zaljubljuje u Muslimana, a Samokovlija opisuje strasne erotičke čežnje žene. U ovoj pripovetci ta strasnost je dobila umetničku izražajnost, ma da je suprotstavljena onoj osnovnoj pripovedačkoj mirnoći koja je karakteristična kod Samokovlije. No ima pripovedaka u ovoj knjizi koje tu strasnost daju u preterivanju, sa primesama naturalizma, kao što je na primer pripovetka »Hanka«, u kojoj je obrađen motiv prkosa žene. U toj pripovetci je, s punim naturalizmom, dat još i opis sekcije tela ubijene žene, detaljan prikaz pregleda njenog srca i materice. Naturalizam je u velikoj meri uzeo maha i u pripoveci »Ratni hlebovi«, kojoj nije bilo mesta u izboru pripovedaka za ovu knjigu. U njoj je opisan život javne kuće, vezan za rat, sa svom onom grubošću koja je ranije bila uobičajena kada se htela dati pretstava prodavanja tela. Tu se moralo pisati i ovakvim stilom: »Tri muška trbuha i jedan mastan ženski tresli su se od smijela«. Ni pripovetka »Čuda u Stomorini« sa svojim ekspresioničko-simboličnim pretstavama gladi nije morala ući u ovu knjigu. Sve su to probe pisca da izmeni svoj žanr, koje su izvršene pod uticajem prolaznih formalističkih novotarija u književnosti, a odvele su pisca ili u vulgarizacije naturalizma ili u knjišku konstruisanost sa hiperboličnim prikazima surovosti i jezovitosti, ili u mističnost fatalizma koji je dobila svoj puni izraz u pripovetci »Drina«.

Nečeg od legendi sa istočnjačkom aromatikom ima u pripovedanju Samokovlije. Kao da čujemo ovakvu priču: »Bio jedan nosač, pa je hteo da se oženi, a nije imao novaca, našao je siromašnu devojku, koja nije imala novaca, a imala je bogatog rodaka.« No najviše od legende ima on u stilu, načinu i ekspoziciji pripovedanja, pre svega u blagom, pokroviteljskom i familijarnom tonu kojim pripoveda ne čudesa, ne fantastične mirakle, već najobičnije doživljaje iz svakodnevnog života, zaustavljajući se i na sasvim uzgrednim detaljima da ilustruje i jevrejskim folklornim ornamentima bojadiše priču. Taj ton se nepretenciozno razliva u prozi dobijajući katkad i snagu diskretne lirske topline kada je u pitanju opis prirode ili kada se dotakne na primer najosetljivijeg mesta u psihi deteta.

Likovi koje pisac daje u pripovetkama nemaju, istina, plastičnu punoću, nisu obogaćeni markantnim karakternim crtama u kojima bi njihova fizionomija bila izrazita, ali oni u velikom delu ostavljaju jači utisak. Takva je Saruča, u kojoj je vidljiva žilava borba za »maličak sreće«, energičnost ogrubela u teškim uslovima života, i samopregor u vernosti. Takav je Samuel, koji je glomazan u fizičkoj snazi i osećajnom životu, tvrd, spečen od šiba nadničarskog života. Takav je Hajmačo, koji vuče naporno i postidno život, a takav je onaj Jevrejin koji se subotom ne moli Bogu i koji, onako sitan u sitničarskom kovanju udobnosti i blagostanja svoje porodice, još je sitniji pred samim sobom.

Samokovlija voli decu i poznaje njihovu psihu. Dečija književnost bila bi oblast rada u kojoj bi kao pisac ispoljio najbolje svoje pripovedačke kvalitete. Svedoče o tome tri pripovetke u ovoj knjizi: »Mirjanina kosa«, »Kako je Rafael postao čovjek«, »Milenkova radost«. U pripovetci »Mirjanina kosa« sa lepim opservacijama prikazao je pisac odnose među decom, kapriciozna raspoloženja dece, njihovu igru u kojoj može biti zloće i njihovu osetljivost čiju dubinu može otkriti samo dobro posmatračko oko i isprobano u poniranju u dečju psihu. Još jače je Samokovlija ušao u život deteta u pripovetci »Kako je Rafael postajao čovjek«, u kojoj je dao i jedan društveni motiv: surovost položaja šegrta u esnafsko-majstorskoj porodici, koja divljački koristi njegove snage i brutalnom nemilosrdnošću prelazi preko njegovog dečjeg života. Samokovlija tu ulazi u doživljaje deteta, u njegove psihičke reakcije na fizičke torture, u njegov osećajni život.

U ovoj knjizi su samo dve pripovetke sa motivima iz prošlog rata: »Praznično veče« i »Milenkova radost«. »Praznično veče« prikazuje ustašku koljačku gozbu koja ima kao jednu svoju tačku u zabavi klanje devojčice Jevrejke, a »Milenkova radost« opisuje nestrpljenje seoskog dečka da uzme borbeno učešće u narodno-oslobodilačkom pokretu. I u ovim pripovetkama, i pored izvesne uskosti u koncepciji, ispoljile su se lepe osobine Isaka Samokovlije kao poznavaoca psihe deteta, a takođe i njegova pripovedačka sposobnost da ne šematizira dečje likove, da ih ne čini star-malima, već živim, sa mislima, osećanjima koja sontano izbijaju iz njihove prirode i njihovog uzrasta.

Trebalo bi da Samokovlija kao pisac pođe dalje u obradi motiva iz vremena rata. Tragedija Jevreja u divljačkim najezdama fašizma još nema pisca. Nemamo pripovedaka kod njega u kojima bi se videla psihoza Jevreja pod pretnjom fašizma, strah i paničnost kod velikog dela, ali i pojave borbenog revolta kod jednog dela jevrejske sirotinje. Koliko su religiozni fatalizam i izmirenost u zlom udesu delovali na pasivnu predanost smrti onih koji su svesno znali za monstruozni plan fašizma i istrebljenja Jevreja? Čudovišnost fašizma u svim svirepim metodama istrebljenja Jevreja koje je nerazdvojno od zločinačkih dela prema narodima Jugoslavije, još nije prikazana u književnosti. Samokovlija kao karakterističan jevrejski pisac mogao bi da iznese mnogo tipičnijih i potresnijih podataka o pokolju Jevreja, nego što je onaj u pripovetci »Praznično veče«, koji je, ma koliko izgledao da je knjiškom konstruisanošću u davanju ilustracija logorske sredine oslabljen u životnoj ubedljivosti, bolno istinit. A pritom pisac ne bi trebalo da Jevreje gleda samo kao Jevreje.

Redaktor knjige Marko Marković napisao je u pogovoru da je Isak Samokovlija »pisac koji je — po svom stavu, po svojoj tematici, po svom umetničkom doživljaju i postupku — od samog svog početka bio blizu savremenom, socijalističkom realizmu.« Konstatovati da je neko bio blizak ili je blizak socijalističkom realizmu, to nema nikakvog ozbiljnijeg književnog značenja. Reč je o stvaralačkom metodu i o prikazu stvarnosti. No u ovoj konstataciji redaktora ima i krupne netačnosti. To što je Samokovlija u pripovetkama književno obrađivao lični i porodični život amala, pralja, prodavaca riba, to ga izvesno ne može dovesti u vezu sa »socijalističkim realizmom«. U njegovim pripovetkama nema ni izrazitijeg kritičkog stava prema položaju jevrejske sirotinje u kapitalizmu, ni dubljeg realističkog zahvata društvene problematike jevrejskog najamnog radništva, ni približne slike društvenog i političkog stanja u kome su se nalazili Jevreji, da bi se moglo izdaleka doći do asocijacije sa »socijalističkim realizmom«, kada je reč o ovim pripovetkama Isaka Samokovlije. Tim terminom »socijalistički realizam« kod nas ne treba neodgovorno baratati čak ni kad je reč o delima mnogo bližim socijalističkom realizmu.

Redaktor je tačno istakao da je Samokovlija u svojim pripovetkama sačuvao jedan svet koji je velikim delom iščezao. Marković se pri tom poslužio formulacijom da su sredinu Jevreja »zbrisali oni ljudski bijesovi koje smo nazvali fašizmom«. Međutim, Jevreje nisu zbrisali ljudski besovi koje smo »nazvali« fašizmom, nego **fašizam**, kao oruđe imperijalističkog kapitalizma, služeći se rasističkom propagandom uništavanja Jevreja da opravda svoju unutarnju politiku i svoje osvajačke invazije. Fašizam je razvijao neljudske besove kod svojih SS-trupa, vražjih divizija ili kako se sve nisu nazivale varvarske trupe fašista. No istrebljenje Jevreja imalo je u fašizmu pripremljeni plan, izrađeni metod, sistem, predračun da ni jedan Jevrejin ne preživi invaziju.

Redaktor je svoj pogovor završio ovim zaključkom: »Isak Somokovlija nije napisao puno, ali je količinu ne samo nadoknadio, nego ju je i za tri koplja prebacio — vrijednošću koja ga je svrstala među reprezentante savremene jugoslovenske književnosti«. Ova fraza o vrednosti koja za tri koplja prebacuje količinu nije nikakva ocena književnog dela, a ta feljtonistička fraza, koja se kod nas u recenzijama dosta sreće, ne kazuje ništa o tome kakav je kvalitet prikazanog dela.

A pripovetke Isaka Samokovlije imaju književnu vrednost, koja se sastoji u umetnički dosta impresivnom, pripovedački razvijenom prikazivanju izvesnih ne najbitnijih, ali istinitih vidova stvarnosti. Naročito je ta vrednost došla do izražaja u prikazivanju života jevrejske sirotinje u Bosni, u piščevom daru opservacije, u njegovoj sposobnosti uživljavanja u psihički i osećajni život čoveka i u daru pripovedanja koje deluje mirnoćom tona i intimnošću u izlaganju fabule, u davanju životno emotivne atmosfere oko nekog jakog doživljaja i događaja.

Velibor GLIGORIĆ

Srebrni rog

Slovenski knjižni zavod, Ljubljana

Nedavno je, u izdanju Slovenskog knjižnog zavoda u Ljubljani, izišla zbirka pesama Antona Vodnika »Srebrni rog«. Zbirka je podeljena u deset delova, ciklusa, od kojih se poslednji razlikuje od ostalih po tome što su u njemu sabrane pesme u kojima pesnik tretira tematiku iz narodnooslobodilačke borbe.

Anton Vodnik nije nova pesnička pojava: ova zbirka obuhvata njegovo književno delo poslednjih godina. Međutim, te poslednje godine, za pesnika bile su zaista samo obične kalendarske godine, u kojima se nije ništa dogodilo što bi se bilo na koji način odrazilo u njegovim pesmama. Ni za dlaku njegove kasnije pesme ne razlikuju se od predratnih, koje je pesnik objavljivao po raznim katoličkim časopisima. Kao da se za sve to vreme nije ništa dogodilo u našoj zemlji što je moglo uticati na pesnikov razvitak, što bi korigovalo njegov pogled na svet i, najzad, njega opredelilo kao svesnog stvaraoca i borca. Za pesnika to vreme proteklo je samo kao dugi niz dana i meseci ispunjenih ličnim patnjama, subjektivističkim traženjima i lutanjima. Ova zbirka pesama, koja ima preko 200 stranica, zvuči kao dokumenat umetničkog i ljudskog rastakanja pesnika, koji je pobegao, zbog svojih slabosti, pred svetom iz sveta, od ljudi u samoću, u »vanvremensko« i »vanprostorno«. U jednoj svojoj pesmi Vodnik ovako peva:

> O sveta Doroteja
> božji dar
> kakor jabolka, cvetlice —
> vodi nas skoz noč, vihar
> v najspokojnešo tišino,
> kjer naše bolečino
> sam Bog bo pil
> kot žejni sladko vino.

Ta tišina, u kojoj sam bog pije pesnikove bolove, tišina koja se javlja kroz celokupnu zbirku u različitim varijacijama, uvijena je u stihove koji govore o pesnikovoj unutrašnjoj neuravnoteženosti, o religioznom opštenju sa anđelima, a sva je nakićena katedralama, svetiteljima i mučenicima. To je poezija nepovratne prošlosti iz koje pesnik i njemu slični ljudi ne vide nikakva izlaza pred problematikom vremena, pred stvarnošću, koja je diktirala da se kroz borbu sve rešava i da je potrebno otresti se svih slabosti i svih malodušnosti. Da je Vodnik u prošlosti i sadašnjosti video svoj narod, da je upoznao i shvatio njegovu ogromnu snagu, da je sagledao njegov put koji vodi, preko žrtava, sigurnoj pobedi, otpala bi, u takvom slučaju sva pesnikova apokaliptička priviđenja, nestalo bi užasa i straha i svakako bi se javila u njemu pesma koja bi bila snažna i zdrava, pesma nade i bodrosti, pesma koja bi zagrevala srca, podizala hrabrost i pouzdanje, postala dostojna herojske stvarnosti i pratilica onih koji su juče vodili tešku borbu za slobodu i nezavisnost, a danas je vode za socijalizam u našoj zemlji. Priključenje većine slovenačkih pisaca oslobodilačkoj borbi dokazuje da taj put nije bilo teško naći, a mnogi književnici koji su poginuli u toj borbi pokazali su da su bili spremni da žrtvuju i svoje živote tim idealima i da krvlju potvrde smisao svojih stihova. Ali sa Vodnikom nije se to dogodilo. On je ostao veran svemu onome što je u najtešnjoj vezi sa larpurlatizmom i sa izmišljenim i nerazrešljivim ličnim patnjama i bolovima.

Istina, u drugom, manjem delu ove zbirke preovlađuju pesme sa partizanskom tematikom. Međutim, te pesme ne mogu da opravdaju Vodnika što je smatrao za potrebno da objavi, pored ovih stihova, i pesme religioznog karaktera, bolećive i dekadentne. Te religiozno-dekadentne pesme bacaju tamnu senku i na novije pesnikove stvari i izazivaju sumnju da li su one — te pesme s partizanskom tematikom, zaista ispevane u punoj iskrenosti.

Neminovno se postavlja pitanje kome su ustvari namenjene pesme sakupljene u ovoj zbirci. Po svojoj formi i sadržaju, po svojoj simbolici, po svome subjektivizmu i, najzad, po svojoj neaktuelnosti, one mogu biti namenjene samo onome koji ih je napisao i izdao.

Da li se Vodnik zapitao, objavljujući svoju zbirku, koliko lirika bespuća mora biti besmislena u našem vremenu, koje tako moćno slavi život, u vremenu kada se svakog dana rađaju sve novi i novi likovi puni bogatstava i moralnih kvaliteta, u doba kada svaki dan pruža pesniku bezbroj motiva, vedrih i radosnih, koji se sami nameću pesniku da ih opeva.

Da bi Vodnik sa bespuća, na kome se nalazi, našao pravi put do prave poezije, on mora da bude svestan jalovosti svojih dekadentno-verbalističkih stihova i da uvidi da nije dovoljno samo spolja prići današnjoj velikoj stvarnosti. Da bi izrazio tu našu veliku stvarnost, on bi morao pre svega da se oslobodi mnogih svojih predrasuda i da shvati pravi i duboki smisao naše današnjice.

Zato što još nije uvideo jalovost svoga dekadentstva i što nije ušao u suštinu naše stvarnosti, čak i posljednji deo njegove knjige zvuči neubedljivo. Međutim u izvesnom smislu taj deo mogao bi da bude značajan za pesnika, ukoliko pesnik zaista želi da iziđe na put realističkog stvaranja, ukoliko bude uspeo da odbaci sve ono što ga je vuklo u bezizlaznost. Veliki je i težak put preobraziti samoga sebe! Vodnikovo buduće pesničko delo pokazaće najbolje da li su pesnikove pesme s novom tematikom, objavljene u poslednjem delu zbirke, bile napisane iz konvencionalnosti ili znače prvi, iako možda još nesiguran, korak napred. I tada će se tek moći progovoriti više o vrednosti i značaju ovih pesama, koje su se, u ovom svom prvom izdanju pojavile okružene dekadentnom poezijom.

Još nekoliko reči na kraju. Naša izdavačka preduzeća izdaju mnogo knjiga, među kojima se katkad nađu i takve koje ne bi trebalo slati na književno tržište. Takva je knjiga i »Srebrni rog«. To utoliko više pada u oči kada se zna da se još nisu pojavile zbirke pesama slovenačkih pisaca poginulih u ratu. Nerazumljivo je kako još do danas nisu objavljena sabrana Kajuhova dela, kako je od tolikih pisaca-boraca do danas izišla samo knjiga Toneta Šifrera »Kmet in stvari«. Mora se priznati da je to slabo ispunjavanje duga prema onima koji su svoj umetnički put potvrdili svojom smrću. Izdavačka preduzeća morala bi da povedu računa o tome da im je dužnost u današnje vreme — umesto knjiga kao što su »Srebrni rog« ili »Stvar Jurija Trajbasa« da objavljuju ona dela koja to zaslužuju kako po svojoj umetničkoj tako i po svojoj ljudskoj vrednosti.

Bojan ŠTIH

Nova hajka reakcije na Martina Andersena Nekse

»Literaturnaja gazeta«, organ Saveza sovjetskih književnika u jednom od svojih posljednjih brojeva donosi pozdrav koji su sovjetski pisci Konstantin Simonov, Nikolaj Tihonov i Boris Gorbatov uputili naprednom danskom piscu-komunisti Martinu Andersenu Nekse, povodom 79-godišnjice njegova rođenja.

U vezi s tim, »Literaturnaja gazeta« piše o nečuvenoj besomučnoj kampanji koju su u poslednje vreme reakcionarni danski krugovi pokrenuli protiv Neksea. Po svojim rezmerama, ta se kampanja može uporediti samo s onom koju su protiv naprednog danskog pisca vodili fašisti od 1939—1940 godine. Ta hajka pretstavlja deo opšteg pohoda koji je, na mig američkih reakcionara, otpočeo protiv naprednih pisaca Danske.

Reakcija u Danskoj ne može da oprosti Nekseu što je još 1944 godine pisao u svojim novogodišnjim stihovima da će narodima poći za rukom da zaleče rane rata samo pod uslovom — »ako ne pođemo starim putem, jer bi to značilo da smo postigli mir samo zato da bismo otpočeli novi rat«.

I sada, kada su danska reakcija i desni socijal-demokrati opet pokrenuli čitavu hajku protiv svega što je napredno, Nekse, uprkos svoje duboke starosti (26 juna navršio je 79 godina), stoji, kao i za vreme celog svog života, u prvim redovima narodnih boraca.

Nedavno je u Danskoj izišao zbornik u tri toma pod naslovom »Danski podvizi«. Prema rečima redaktora, cilj je zbornika da »opiše podvige koje su Danci izvršili u svojoj ili u drugim zemljama, a koji po svome značaju prelaze granice Danske«. U tom delu od tri toma postoji i poglavlje posvećeno književnosti. U članku koji se odnosi na taj deo zbornika prikazana su — po rečima urednika — najvažnija dela danske literature, koja su postala slavna i izvan danskih granica. Međutim, ime Neksea, jedinog od živih danskih književnika koji doista uživa svetski glas, nije uvršteno u poglavlje »Danske književnosti«, samo zato što je M. A. Nekse — komunista.

To je samo jedan od mnogih pokušaja da se ime Neksea izbriše iz danske književnosti.

Pre kratkog vremena uprava danskog Saveza književnika, pod vođstvom i po sugestiji Julijusa Bentholta, koji je poznat po svojim simpatijama prema nacizmu donela je rezoluciju o takozvanoj »slobodi duha i slobodi reči«. Ustvari, ta rezolucija pretstavlja najobičniju paskvilu protiv demokratije i progresa. U vezi s time, Nekse je uputio savezu književnika protest sa izjavom da se više ne smatra počasnim članom Saveza. Nekseu su se pridružili i ostali ugledni napredni danski pisci kao što su Hans Kirk, Hans Šerfig i Harald Herdal. U svojoj izjavi oni ističu, da Julijus Benholt, koji je za sve vreme okupacije bio član fašističkog Nemačko-danskog saveza, ima najmanje prava da drži lekcije o slobodi reči.

Te izjave Nekse-a i pedesetdvojice drugih književnika koji su mu se pridružili dovele su do besa poznati reakcionarni list »Infomašun«, koji je u svome uvodnom člančiću, pod naslovom »Nekseova brigada«, pozvao na uzbunu.

Nekse je uvek pozivao književnike da budu »bardi i stegonoše«. Martin Andersen Nekse bio je i ostaje upravo takav bard i stegonoša.

Sedamdesetgodišnjica rođenja sovjetskog dramskog pisca Konstantina A. Trenjeva

Sovjetska štampa ističe da ovih dana pada sedamdesetogodišnjica rođenja laureata Staljinske nagrade Konstantina A. Trenjeva, jednog od osnivača sovjetske drame i jednog od najistaknutijih pretstavnika sovjetskog dramskog stvaralaštva.

Trenjev je još 1924 godine pristupio radu na drami kao već izgrađen, zreo pisac, autor većeg broja pripovedaka iz života predrevolucionarnog seljaštva sa Dona i Ukrajine, kao i iz krugova provinciskog malograđanstva i inteligencije. Već u tim pripovetkama on se — prema oceni Gorkoga — odlikovao bogatim, izražajnim jezikom i jetkom, pronicljivom ironijom. Te osobine Trenjeva-pripovedača naročito su se ispoljile u njegovim dramama.

Već u prvoj svojoj drami, »Pugačovščini«, Trenjev je pokazao da ima smisla za oštar, izrazit dijalog, za precizno crtanje najrazličitijih karaktera. Pripovedač-realista, on je preneo na scenu svoju izrazitu sposobnost da životne pojave protumači u njihovoj uvek novoj, a u isto vreme tipičnoj raznolikosti. Čak i sama raznovrsnost naslova njegovih drama svedoči o širini njegovog interesovanja: Trenjeva privlači i »Pugačovščina«, i lik Kutuzova (»Vojskovođa«), i lik mladog Petra I (nedovršena drama »Petrova mladost«); preko drama posvećenih prvim danima revolucije (»Na obali Neve«) i građanskom ratu (»Ljubov Jarovaja«), on pristupa i opisivanju likova svojih savremenika, ljudi staljinske epohe (»Ana Lučinina«).

Vrhunac njegovog dramskog stvaranja pretstavlja drama »Ljubov Jarovaja«, jedno od najpotresnijih dela sovjetskog dramskog stvaralaštva. Značaj ove drame, koja ne silazi sa pozornica sovjetskih pozorišta, leži, pre svega, u njenoj dubokoj idejnosti. U toj drami prikazani su dani teških iskušenja, napora, bolnih sukoba, pa ipak — uza sve to — gledalac je prima kao delo koje zrači čvrstom verom u pobedu svega onoga što je progresivno. Današnji gledaoci vide u njoj kako se formirao karakter savremenog sovjetskog čovjeka.

»Ljubov Jarovaja« prevedena je na naš jezik (izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«, 1946), a Jugoslovensko dramsko pozorište sprema je za narednu sezonu.

POVODOM STOPEDESETOGODIŠNJICE SMRTI RIGE OD FERE

PREDAJA

Ivo ANDRIĆ

U jesen 1796 g. stigao je iz Bukurešta u Beč grčki »gramatik« Riga od Fere ili Riga Velestenli, kako se zvao građanskim imenom, po svom rodnom mestu Velesteni (stara Fera), u Grčkoj.

Pod uticajem savremenih ideja Francuske revolucije, Riga je razvio među bečkim Grcima, među kojima je bilo trgovaca, lekara, studenata, ideju o oslobođenju grčkog naroda ispod turskog jarma. Njegove ideje nisu bile ni dovoljno jasne ni uvek pravilne ,ali njegova osnovna težnja bila je: sloboda grčkog naroda, bolji i savremeniji život na Balkanu. Pisao je patriotske i slobodarske pesme i sam ih komponovao, prevodio francuska dela o nekadašnjoj veličini grčkog naroda, izdavao geografske karte, i najposle prešao na akciju sa proklamacijama za ustanak u Grčkoj, nacrtom Ustava u republikanskom i demokratskom duhu, itd.

Tadašnja austrijska carska policija, koja je vodila borbu protiv »demokratske hidre«, uhvatila je Rigu od Fere na delu, u trenutku kad je hteo preko Trsta da se prebaci u Grčku i da otpočne akciju. U isto vreme uhapšeno je petnaestak njegovih saradnika grčkih patriota, u Beču, Trstu i Pešti.

Rigu i još osmoricu, koji su bili turski podanici, izručila je austrijska vlada Turskoj, iako nije bila na to obavezana nikakvim ugovorom. Učinila je to iz dva razloga. Prvo, da bi Turska, na osnovu reciprociteta, izručila Austriji njene begunce i buntovnike. Drugo, »da bi se uništile opasne klice demokratije«. — Svi su oni pobijeni, krajem juna meseca 1798 g., u beogradskoj tvrđavi. Tako je, pre sto i pedeset godina, u beogradskom gradu, tragično završio jedan od prvih pokušaja oslobođenja balkanskih naroda.

Glomazna i katranisana austriska lađa sa prljavo smeđim jedrom, koje je tromo visilo, pristala je posle podne, 9 maja 1708 godine, ispod dunavske kapije beogradskog grada. Straža na kapiji bila je pojačana. Turski lađari, bosi, u širokim šalvarama zagrnutim do kolena, pomagali su pri iskrcavanju.

Trinaest dana putovala je ta lađa niz Dunav, od Beča do Beograda. U mračnoj unutrašnjosti lađe ležalo je osam okovanih grčkih rodoljuba, a dvadeset i četiri probrana vojnika iz Splenijevog puka, sa poručnikom Lazarom kao komandantom, bdili su dan i noć da niko od vezanih Grka ne bi počinio samoubistvo i da bi ih mogli zdrave i žive »na recepis« predati turskim vlastima u Beogradu, kako je bilo ugovoreno između austriskog internuncijusa i Reis-efendije Atif Ahmeda u Carigradu.

Najbolje mjesto na lađi zauzimao je dragoman turskog poslanstva u Beču, pun i bled Osmanlija, koji je pratio brod i imao da prisustvuje predaji.

Jutros su krenuli iz Petrovaradina, pristali su u Zemunu i tu se zadržali kratko, dok su uzeli na lađu jednog oficira Kontumaca i tumača. Posle ručka uputili su se ka beogradskom gradu.

Dan je bio vruć, kao letnji. Brodili su sporo.

Prvi je sišao sa broda poručnik Lazar, mršav i krut, u zelenoj uniformi, sa žutim oznakama svoga puka oko vrata i rukava, zatim se teško izgegao dragoman turskog poslanstva, za njim je išao služitelj, sa starinskim sandukom od kože.

Dok su oni silazili niz drveni mostić, duž ivice broda poređalo se četrnaest vojnika Splenijevog puka. Na sredini te žive, zelene i žute ograde ostavljena je praznina, kao vrata. Ubrzo su se iz tamne unutrašnjosti broda na tim vratima ukazala četiri vojnika, a iza njih su, sa zveketom lanaca, teturajući i žmirkajući od popodnevne svetlosti, povrvela osmorica hapsenika. Za njima su išla još četiri vojnika.

Dva vojnika na čelu te male povorke držali su lance, a isto tako i dvojica pozadi. Tako su ta osmorica ljudi, koji su bili vezani sve dva i dva, bili kao nanizani još na dva uzdužna lanca i niko iz toga niza nije mogao iskočiti.

Turski komandant tvrđave, malen čovek ogromne glave, trčao je levo i desno, izdavao piskavim glasom naređenja: od neke velike brige i uzbuđenja oči su mu bile tužne, kao da će sad zaplakati.

Za trenutak sve to ljudstvo progutala je nevelika i mračna kapija. Ostala je samo turska straža i austriska vojska na lađi. Ali svi oni koji su nestali u kapiji pojavili su se posle izvesnog vremena gore na severnom bastionu tvrđave, obasjanom već rumenim sjajem sunca koje se klonilo zapadu.

To je bila široka, četvorougaona terasa, izbačena u prostor nad Dunavom; ona je bila slobodna sa tri strane, na kojima su se videli prazni topovski ležaji, a četvrtom se oslanjala na tvrđavski zid od crvene cigle u kom su bile dve manje kapije i sitni, visoki, okovani prozori.

Tu austriski vojnici pustiše oba lanca, a u istom trenutku čitav odred turskih artiljeraca rasturi se po slobodnim stranama terase, kao gusta ograda.

Od vezanih ljudi trojica klonuše odmah zemlji, a ostali su micali ukrućenim nogama i rukama, koliko su im dozvoljavali lanci kojima su bili međusobno vezani. Neki su se ogledali oko sebe, u želji da bolje razaberu gde su, a neki su gledali iznad turskih vojnika, u slobodno prostranstvo sa velikim nebom na kom su se menjale i prelivale boje svilena sjaja.

Hapsenici su bili svi građanski odeveni, ali zapušteni, bledi i obradatili, neki potpuno iznureni i klonuli.

One dve kapije su se svaki čas otvarale i na njih su, sa promajom, istrčavali i utrčavali civili, seizi, podoficiri. Uzbuđenje se nije smanjivalo nego raslo. Svi su nešto hteli i tražili, komandant, austriski oficir, dragoman. Iščekivao se kajmakam koji treba u ime otsutnog vezira da primi političke hapsenike.

Austrijanci su požurivali, jer su svakako hteli da danas još svrše stvar sa predajom. Komandant tvrđave je objašnjavao da posle sunčeva zalaska ne može niko ko ne pripada posadi biti u krugu tvrđave, da kajmakama još nema, da je posao oko predaje važan i složen i da je, zbog svega toga, najbolje da hapsenike ostave ovde, na privremen revers, a da oni prenoće u Zemunu i da sutra svrše stvar kako treba.

Tome se odlučno protivio austiriski oficir, a njega je podržavao dragoman turskog poslanstva. On je psovao komandanta glasno i bezobzirno, tvrdeći da do sunčeva zalaska ima više od jednog sata i pokazujući obasjanu reku s adama. A komandant je sedeo uza zid, u senci, i odgovarao nadmeno da on zna pravilnik i da njega neće niko učiti kad sunce zalazi.

Razvila se jedna od onih ljutih i neobjašnjivih turskih prepirki, koju je prekinuo dolazak kajmakama. Sladak i gladak čovek, on je naredio da se odmah pristupi primo-predaji i sanitarnim formalnostima.

Austriski narednik je čitao grčka imena nemačkim izgovorom, Turci svojim, a hapsenici sami kazivali su ih grčki. Sporazumevanje je išlo teško. Nepoverljivi Turci prilazili su, sa ličnim opisom u ruci, pojedinim vezanim Grcima i zagledali svakog od njih kao kad se kupuje stoka.

Dugo je trajalo to mučno sporazumevanje oko vezanih ljudi. A kad je protokol sastavljen i potpisan, bastion je već bio prekriven predvečernjom senkom; jedino zelene ade na Dunavu bile su još obasjane, nad njima je drhtala, kao oreol, svetla izmaglica od isparenja, protkana titvarim letom bezbrojnih insekata.

Austriski poručnik i njegova pratnja digoše se da idu. Narednici su sakupljali akta o predaji i zatvarali ih u crnu, pljosnatu kutiju od lima. U tom trenutku diže se iz mrke gomile vezanih hapsenika oštar glas:

— Gospodine poručniče!

Govorio je Riga Velestinac, plavi, plećati čovek, širokog lavovskog lica, govorio je na korektnom nemačkom jeziku, oštro.

— Gospodine poručniče, vi ste poslednji čovek iz evropskog prosvećenog sveta, koga još za koji trenutak gledamo svojim očima. Vi ste imali nezavidnu dužnost da nas dovedete ovamo, pa odnesite našu poruku tome vašem »prosvećenom« svetu: Stid da ga bude zbog sramnog postupka sa nama!

Govorio je brzo, kao napamet, unoseći se sav u govor, kao da je svaka reč sveštena formula iz koje niče delo. Oči su mu grozničavo sjale, izmahivao je desnom rukom, koliko mu je dopuštao lanac, čas sklapajući, čas rasklapajući pesnicu.

— Šta hoće ta luda? Ućutkajte ga, molim vas! — obratio se poručnik oštro naredniku.

Ali reči su sipale, Riga od Fere je govorio strelovitom brzinom, kao da spas njegov zavisi od toga da li će sve izgovoriti.

— Da, umesto da nas kao ljude postreljate u Beču, vi sve nas neljudski predali najgorim ljudima na zemlji, našim neprijateljima, da nas na mukama poubijaju, gluvo, kukavički. Niste nam sudili, nego ste pazar sa nama napravili.

— Ma, ućutkajte ga, kad vam kažem. . .

— Lako je mene ućutkati. Mi ćemo izginuti strašnom smrću možda još ove noći, ali srama nema na našoj nesreći, jer sva sramota ostaje na vama. Da, mi ćemo izginuti, predani i prodani, a vi idite, slobodni i srećni, u vaš Beč, služite vašeg cara, molite se vašem bogu, živite vašim »kulturnim« životom, ali sram treba da vas bude, pred svetom, pred istorijom . . .

— Udrite drsko pseto!

Sad su se ustumarali i turski podoficiri. Pritrčali su i tumač i narednik, ali nisu znali šta da rade sa vezanim čovekom koji je vikao, iako su ga udarili pesnicama.

— Taj sram će jesti vas i pojesti vaše potomke.

Tek dvojici vojnika uspelo je da ga kundacima ućutkaju. Pre nego što su ga oborili viknuo je još jednom, ali ne više neku određenu reč, nego nejasan grlen uzvik, kao čovek koji tone; i pao je među polegle drugove.

Nagrade bugarskog Komiteta za nauku, umetnost i kulturu

Komitet za nauku, umetnost i kulturu dodelio je nagrade za naučna i umetnička dela štampana i završena u 1947 godini, kao i za znatnije uspehe u oblasti nauke i umetnosti. Sem znatnog broja naučnih radnika nagrade su dobili po 100.000 leva: Orlin Vasilev — književnik, za dramu »Uzbuna«; Ljubomir Pipkov — kompozitor, za operu »Momčilo«; Asen Karastojanov — kompozitor, profesor Muzičke akademije, za masovne pesme; po 60.000 leva: Bojan Danovski — glavni reditelj Narodnog pozorišta, za režiju »Mlade garde«; Georgi Stamatov — za ulogu starog Glembaja u komadu Miroslava Krleže »Glembajevi«; Paraškev Hadžijev — kompozitor, profesor Državne muzičke akademije, za sonatu za violinu i kamerni kvartet; Aleksandar Vlčev — kinooperater državnog preduzeća »Bugarska kinematografija«, za snimanje dokumentarnih filmova.

Nagrade po 60.000 leva dobili su i članovi Narodne opere: Mihail Popov, Hristo Brmbarov i Neli Karova, kao i Lili Beron — balerina, Ivanka Dimitrova — članica Narodnog pozorišta i dirigenti: Dragan Prokopljev i Svetoslav Obretenov.

MEĐU NJIMA

FALSIFIKATOR ISTORIJE ANDRE MOROA

Sovjetski akademik E. Tarle osvrće se u jednom od poslednjih brojeva »Literaturne gazete« na »naučni« rad francuskog akademika Andre Moroa (Andre Maurois). Posle niza knjiga kao što su na primer »Engleskinja i druge žene«, »Instinkt sreće«, »Veština živeti«, »Mašina za čitanje misli« i »Ljubav u sedmoro«, Moroa se bacio na pisanje — istorije: 1947 objavio je »Istoriju Sjedinjenih Američkih Država«, a 1948 »Istoriju Francuske«.

Tarle ističe da nije nimalo čudnovato što baš sada kada se francuske narodne mase na sopstvenom svakodnevnom iskustvu ubeđuju o »divoti« rezultata politike gospode Lavala, Bluma, Daladje-a i drugih otvorenih i prikrivenih saradnika fašističke agresije — da nije nimalo čudnovato što prvorazrednu ulogu u falsifikovanju istorije igra baš pero akademika Andre Moroa.

Moroa, naime, kao niko drugi, ume da »s izgledom ozbiljnog naučnika, simulirajući oduševljenje i iskrenu udubljenost u stvar, dokazuje belinu crne boje«. Tako je on, na primjer, pišući o Bajronu, dokazivao da je Bajron dao svoj život za oslobođenje Grčke ne zato što je želeo to oslobođenje, već prosto zbog toga što se jednom prilikom neoprezno izbrbljao o svom putovanju u Grčku, pa mu je kasnije bilo nezgodno da ne otputuje.

Najnovije delo Andre Moroa, »Istorija Francuske, napisano je s ciljem da ošamuti i zagluši, da definitivno zbuni već ionako izgubljenog čoveka Zapada i da ga ispuni poverenjem prema onima koji su upropastili Francusku 1940 godine i koji je 1948 i dalje upropašćavaju.

U toj istoriji, koja počinje od starih Kelta, pa se, na preko šest stotina stranica, proteže sve do današnjeg dana, Drugom svetskom ratu posvećeno je svega 17 stranica, na kojima se ni jedan jedini put ne pojavljuju reči Staljingrad, Lenjingrad ili Moskva. Bukvalno ni jednom reči ne spominje se Sovjetski Savez.

Umesto Staljingrada — po »istoriji« Andre Moroa — 1943 godine odigrao se za ishod Drugog svetskog rata jedan neuporedivo važniji događaj: »Maja meseca 1943 godine obrazovano je u Francuskoj Nacionalno veće otpora, najpre pod pretsedništvom Žana Mulena, a kasnije Žorža Bidoa«, — piše A. Moroa. Tako je pravim herojem Drugog svetskog rata proglašen Žorž Bido, koji je pod perom Andre Moroa, jadnik, ni kriv ni dužan, postao pobednik nad Nemačkom i spasilac čovečanstva. A smisao te falsifikatorske rabote leži prosto u ovome: treba biti zahvalan sudbini što je očuvala u životu (hvala, bogu bez ijedne ogrebotine) Žorža Bidoa koji je tvorac svetle budućnosti Francuske. A o budućnosti Francuske Moroa piše ovako: Organizacija ujedinjenih nacija uskoro će se raspasti i Francuska treba zato što pre da stupi u »zapadni blok«, tojest u savez sa »Bizonijom«, »Beneluksom«, Engleskom i Sjedinjenim Državama.

Prema »istoriji« Andre Moroa završetak Drugog svetskog rata izgleda ovako:

»Ostalo je još da se pobedi Japan. Francuske pomorske snage i, naročito, krstarica »Rišelje« učestvovale su u toj poslednjoj bici, koja se završila 2 septembra kapitulacijom neprijatelja. Drugi svetski rat bio je završen«. Naravno, zaslugom francuske krstarice »Rišelje«, a ne Sovjetskog Saveza!

Tako izgleda »Istorija Francuske« francuskog akademika Andre Moroa!

»Nama se ipak čini — zaključuje sovjetski akademik Tarle — da će se na kraju krajeva ipak naći poneki »jednostavni čovek«, oko čijeg se prosvećivanja gospodin Moroa toliko trudi, koji neće raspolagati tolikom jednostavnošću da bi poverovao ovome angloameričkofrancuskom autoru, čija je knjiga objavljena istovremeno u Nju-Jorku, Londonu i Parizu«.

CRNCI NEMAJU KARTU ZA »RAJ AMERIKU«

Sovjetski pisac Georgij Berezko navodi u jednom od poslednjih brojeva »Literaturne gazete« čitav niz zverski ubijenih Crnaca u Sjedinjenim Američkim Državama. Navodimo jedan primer:

Veteran drugog svetskog rata, Crnac Džordž Serel putovao je sa svojom ženom vozom iz Filadelfije. Amerikanci-belci, železnički službenici, nasilno su ga skinuli s voza zajedno sa ženom, odveli nešto dalje od pruge i ubili pred očima žene. To prosto kriminalno ubistvo američki porotni sud ocenio je kao »punopravno«, jer je Serel — kažu — putovao... bez karte!

IDILIČNI ŽIVOT SA BENITOM

Neofašistički italijanski list »Il Tempo« počeo je 30 maja 1948 godine da objavljuje memoare Musolinijeve žene Rakele, pod naslovom »Moj život sa Benitom«. Povodom objavljivanja tih memoara, ilustrovani neofašistički list »Sud« doneo je i 10 slika iz Musolinijevog života. Ti memoari, posle Gracijanijevih i drugih, imaju cilj da potsete italijanske reakcionarne krugove na blažena fašistička vremena, a italijanski narod da ubede u idiličnost «života sa Benitom«.

Neofašistička propaganda, koja besni u Italiji, a koju potpomaže američka propagandna služba, manifestovala se i u »Izložbi satire«, koja je početkom juna ove godine otvorena u Rimu. Na njoj su izložene klevetničke karikature protiv Sovjetskog Saveza, zemalja narodne demokratije i italijanskih komunista. Izložbu je organizovala zloglasna klerofašistička propagandna organizacija Komitato ćiviko (Comitato civico), a učestvovale su i redakcije neofašističkih »humorističnih« listova »Brankaleone« (Brancaleone), »L' On. Palmilio«, »Il Merle Đalo« (Il Merle Giallo), »Travazo« (Travaso) i »Rabarbaro«, koje finansiraju demohrišćani i Vatikan.

HOLIVUD NUDI ZAPOSLENJE BIVŠEM RUMUNSKOM KRALJU

Kako saopštava turski list »Istambul«, rumunski eks-kralj Mihailo dobio je iz Holivuda ponudu da se primi dužnosti tehničkog savetodavca pri snimanju jednog filma o istoriji nekog propalog kralja, koji je doneo odluku da se zaposli u Americi.

ČLAN KONGRESA U ULOZI BIKA

Američki časopis »Njus uik« (News Week), doneo je izjavu člana Komisije za ispitivanje antiameričke delatnosti Karla Mundta o tome kako on organski ne podnosi crvenu boju. Mund tvrdi da se njemu od samog dodira sa predmetima crvene boje naježi koža.

Takvoj finoći osećanja mogu zaista da pozavide španski bikovi.

PIŠU NAM NAŠI ČITAOCI

Kalendari puni grešaka

Kalendari spadaju u masovne publikacije kojima je potrebno posvetiti naročitu požnju baš zato što prodiru u najšire narodne slojeve. Podaci koje oni beleže moraju biti apsolutno tačni i istiniti. Međutim, da navedemo dva popularna kalendara koja obiluju takvim greškama da se preko njih ne može olako preći.

Jedan od masovnih kalendara-rokovnika, izdalo je grafičko-knjižarsko preduzeće Narodne omladine Srbije **»Novi dani«**, čiji je urednik Bogdan Jovanović, novinar, a korektor Ružica Micić (štamparija »Rad«.) Ovaj kalendar mogao bi da posluži kao primer neurednog i netačnog iznošenja istoriskih podataka, materijalnih i štamparskih grešaka. Primera radi, ukazaćemo samo na nekoliko krupnijih. Tako, u šestoj nedelji, označeno je u ovome kalendaru da je Prvi srpski ustanak buknuo 2 februara 1804. Međutim, ustanak je zaista počeo 2 februara, ali ne po novom, nego po starom kalendaru. Dalje, u osmoj nedelji, pod datumom 18 februar 1917 zabeleženo je da je toga dana srušen carizim u Rusiji (početak Februarske revolucije), iako je ustanak počeo 27 februara po starom kalendaru ili 12 marta po novom, kao, što je na drugom mestu, pod ovim datumom, ponovno i označeno u kalendaru. Pod datumom 13 marta zabeleženo je da je Sedma neprijateljska ofanziva protiv NOV i POJ otpočela 1914 godine. Ispod 14 marta zapisano je da je Karl Marks umro 1836, a stvarno je datum njegove smrti 1883. Opet zbog neslaganja datuma starog i novog kalendara stoji u kalendaru da je Kosovska bitka bila 15 juna, dok pod 28 junom zabeleženo je samo da je Gavrilo Princip izvršio atentat na Franca Ferdinanda. Datum napada Hitlera na SSSR označen je pod 21 junom, a kao početak Prvog svetskog rata pominje se 16 juli 1916 godine. Kao godina smrti Petra Kočića označena je godina 1916, ma da je Kočić umro 1915. Primer nepažnje ili neodgovornosti pretstavlja podatak da je Kolumbo otkrio Ameriku 12 oktobra 1742, premda je svima poznato da je Amerika otkrivena 1492, što znači da kalendar pokazuje razliku od 250 godina. Završetak Prvog svetskog rata zabeležen je pod 11 novembrom 1917, te prema podacima ovog kalendara, izlazi kao da je ovaj rat trajao svega jednu godinu, tri meseca i dvadeset i pet dana. Kao vrhunac i poenta zabeleženo je da je FNRJ proglašena 29 novembra 1946.

Moglo bi se, za razumevanje ovih mešanja grešaka, iako ne i za njihovo opravdanje, uzeti okolnost da je kalendar iz praktičnih potreba brzo opremljen i pušten na tržište. Međutim odgovornost izdavačkog preduzeća jedne masovne organizacije nije manja zbog toga.

Ne manje grešaka nalazimo u jednom drugom kalendaru. Kalendar Glavnog odbora Jedinstvenih sindikata Srbije, na strani 48, u nadnaslovu članka »Tito-veliki učitelj naših naroda« stoji ovakav tekst: »25 maja 1890 godine rođen je maršal Jugoslavije **Josip Broz-Tito«**. Međutim, svima je dobro poznato da je maršal Tito rođen 1892 godine. Takva greška u jednoj takvoj ediciji nije dozvoljena ni pod kakvim izgovorima. Dalje, ovaj kalendar na strani 86, u nadnaslovu članka: »Španski građanski rat«, donosi tekstualno: »4 X. 1934 otpočela je fašistička pobuna Franka...«, a u drugom redu na početku tog istog članka stoji — pravilno — da je građanski rat u Španiji počeo 1936.

Ovo nekoliko primera, koji su pokupljeni bez reda, nadohvat, ukazuju na potrebu više spremnosti i daleko veće odgovornosti pri uređivanju edicija ove vrste.

Lj. Ž.

VOLJA HAŠIMA BALTE

Skender KULENOVIĆ

Uvrtjelo mi se to u glavu, i nikako da iziđe...

Na Omladinskoj pruzi Šamac—Sarajevo, koja se evo dovršava, »vodi se«, kako govore njeni graditelji, »posljednja velika bitka«. Ovdje gdje se kratka i plaha planinska Lašva ulijeva u već ojačalu Bosnu, odmah povrh ušća, prosijecaju jednu kamenu panogu brda kojom se ono dižući se pod nebo kao odbočilo između dvije vode; radi se »usjek«. A možda ni pola kilometra povrh njega, kreše se čitava jedna strana tog istog brda, koje se tu okomilo u vodu; to je »zasjek«. Ne znam tačno kada su počeli ti radovi, ali ovaj posljednji mjesec — mjesec je septembar — »bačena je glavnina snaga na ovaj sektor«. Između »usjeka« i »zasjeka«, na blažoj padini između njih, svijetli noću čitav grad baraka.

Zaista bitka. Legneš naveče u baraku, legao do ponoći ili od ponoći, a odozdo sa radilišta samo što tutnje kompresori i krešte »pištolji« — bušilice, stalni i sliveni u jedan glas kao i cvrčci koji pune noćnu tišinu bezbrojni u travi kao što su bezbrojne i zvijezde nad njima. I u koja god se doba preneš iza sna, — čuješ opet kompresore i »pištolje«, pjevaju tako posvunoć. A prođi danju radilištima, za čas vas pobijeliš od prašine, koja se tu povija i po graditeljima i oruđima i kamenu kao rastanjen dim, pa ti dođe način kao da je sve ovo san. Hoćeš nešto da kažeš drugu kraj sebe, moraš dobro da vikneš, — pune su ti uši zvizge, lomota, treska i povikâ, one izmiješane orljave od koje ti se čini kao da si gluv i ti i onaj s kime govoriš. Brzo te zabole oči, ako ne radiš, nego samo gledaš: projure ispred tebe tačke pune pijeska i za njima mladić go do pasa, jedne tako, druge, treće; okreneš se, — pred tobom uz dugi niz vagoneta lepeće stotinu lopata i sa njih se otkida i slijeva u kare stotinu mlazeva pijeska i zemlje; pređeš preko šina od vagoneta, — dočeka te uzmahnut kramp koji razbija izminanu stijenu, a udarac mu u ovoj zagluvi bezglasan; sve je tu jednako nemirno, i nigdje oko da se smiri, — na glomaznoj gredi, odminanoj od brda, stoji miner i buši je dalje, nalaktivši se na ručke »pištolja«, sav titra kao trzalica na tamburi dok se čelični svrdao bušilice, okretan vazduhom iz kompresora, zajeda u kamen, milimetar po milimetar, praveći mjesta novoj mini koja će ga raznijeti u paramparčad; zamorenih već očiju pogledaš neodređeno duž radilišta, — nigdje ništa da stoji, duž cijelog »usjeka« sve tamo dok se on ne savije za brdo, mravinja tako u neredu ta nemirna vojska graditelja.

No nered je tu samo naoko. A siđeš dolje u korito Bosne, da se umiješ ili da posjediš malo na kojem od onih škriljevitih pragova što vire iz presanule vode, nađeš se izvan svega toga kolopleta i ugledaš nad sobom sasvim drukčiju sliku. Odatle možeš da sagledaš, po cijeloj njegovoj dužini, podignut već nasip kojim će ići pruga i nad njim, gotovo stesanu, cijelu stranu brda. Nema tu nereda: jedni graditelji dlijetima i čekićima drobe odminane gromade kamena, drugi ga isitnjena trpaju na tačke, voze i tovare na vagonete, treći izasipaju iz vagoneta i otiskuju niz nasip, četvrti, »statističari«, sjede postrani i popisuju, ni jedne im tačke ne promaknu, peti »zbijačima« tabaju zemlju na nasipu, šesti — ti šesti me neodoljivo potsjećaju na ono vrijeme kad smo ratovali za ovu budućnost: to je desetina minera s »pištoljima« — bušilicama koja se podno visoke, okomito skresane strane brda povila po kamenu bušeći ga za posljednje mine i raspoređena tako u luku, kao da je desetina onih naših opijenih bombaša u jurišu.

Kad gledaš tako izdaljega, to više nije gungula, nego stroj od ljudskih lanaca koje pokreće jedna volja, nevidljiva i udarna u njima kao električna struja, I nju, tu volju kad otkriješ, sva ti se ova opora i prkosna priroda učini odjedanput krta i nemoćna pred njom: ovaj šoder po obali nasipa bio je do juče skrivena stijena u brdu; a brdo je sada zasječeno za najvišu jeliku, i na tom okomitom zasjeku, kao da je zid bedema, stoje krečom ispisana imena minerskih brigada, jedno ispod drugoga, onako kako je koja silazila podnožju bušeći kamen »pištoljima«.

»Pištolj« — to i jest ono što strastveno gledam i što mi nikako ne izlazi iz glave, otkako prođoh nedavno probijenim tunelom na Vranduku. Kroz tunel, koji se sada betonirao, vodio me nadzornik gornjim spratom, idući preda mnom sa lampom, iako su gorjele električne sijalice; tjeskoba je i polumrak među spletovima greda, jedva uspiješ da se skloniš kad prolete vagonete, ideš kao opeznanjen i ne razaznaješ otkud dolaze štropot i povici, paziš da ti noga ne propadne među daske, tapkaš tako, pipkaš i čini ti se da tome kilometru i po nema kraja; a kako li je tek ovuda, kroz ovu duboku steću stijenu, prolazio »pištolj« i čovjek?

— Mlado a horno, a ima mlogu spravu! — odgovori mi jedan starac musliman pošto iziđoh iz tunela te ne mogoh da se ne ispnem u selo Vranduk, od radoznalosti; čuo sam, naime, kako su se Vrandučani zaista pribojavali da im kuće ne propadnu dolje u tunel; ne treba im se čuditi, jer oni su na takvu mjestu, da moraju svoju sitnu djecu da vežu konopcima ispred kuća, kako im se ne bi skotrljala dolje u rijeku; pa ipak govore da »nema slađeg hljeba od vrandučkog«.

Starčeva »sprava« vrti mi stalno po glavi. Otkako prođoh kroz Vranduk, treći evo dan — kao što se već događa ljudima moga zanata — opsijeda me jedna te ista misao: kao duboko sam u zemlji, u zgruvanim stijenama, nalegao sam na pištolj i bušim brda iz sve snage; »štamp« vrti, prodire u kamen, zažmirio sam, zarivam se i probijam kroz mrak i kamenu masu, sve brže i brže, pa najednom kao da letim slobodnim vazduhom; pod mojim rukama to sad nije »pištolj«, nego lokomotiva u najvećem huku, a pred njom svijetao kolosjek, ispaljen kao raketa u nepoznate prostore... Eto tako se začinje pjesma. A da ona ljude zaista ponese u nepoznate prostore, kao ta moja lokomotiva, to je duga, od sitnica i tvrda rabota kao i ovo građenje pruge... Sve nekud osjećam da je ta pjesma sva zgusnuta na vrhu »pištolja« i da se ona može raspršitati jedino kroz njegovo okretanje, rskanje i cijuk. Ali kad tako u snovenju držim »pištolj«, prazno mi nekako u rukama, — u rukama ga nikad nisam držao. »Zamoliću nekog minera nek me pusti da malo bušim«, pomišljam. »Da mi je da uhvatim priliku pa da mi »pištolj« i rasklope, da mu saznam dušu do u sitnicu, kao što znam dušu puške!«... No ovim užurbanim graditeljima sekund je dukat, nije im sigurno do mojih »besposlica«, i sve me stid da im tako šta i reknem. Ali ne odričem se, vrebam zgodu.

I da eto nisam imao takve želje, nikad ne bih upoznao Hašima Balte. Pošao sam bio malo na »zasjek«, opazim — trojica minera, vojnika Jugoslovenske armije, sjede u hladovini, rasklopili »pištolje«, čiste ih i podmazuju. Evo prilike! Prikradem se, sve malo po malo, više gledajući u »pištolje« nego u minere.

— Baš bih nešto volio, drugovi, — sjednem tako neopazice i izvadim cigare — da vidim kakav li je iznutra taj vaš đavo! Otkle njemu samo onolika snaga?

Dvojica, tek što me pogledaše ispod oka, ćute i podmazuju, a treći prihvati cigaru, zapali i poče začudo odmah da objašnjava, uživajući, čini mi se, u svom znanju; no malo docnije vidjeh da on tumači zapravo zato što mu je drago da ima još neko kome je »pištolj« bar blizu srca, ako je njemu u srcu.

Nijednom dijelu »pištolja« ne zna naziva, svaki za nevolju zove »hakenpuc«, ali zna šta čemu služi. »Kad ždrak iz kompresora«, opisuje redom, »nadme kroz crijevo, on će udariti evo u ovo, a ovo će onda popustiti i udariti u ovaj hakenpuc, hakenpuc se pomakne, ždrak proleti u ovu, da reknemo, pregradicu, ha je uletio, ovaj se hakenpuc otvori, a ovaj zatvori, i sad ti ždraku nema drugog boga nego ovamo na štamp« ...priča, priča, i ja sve manje gledam u »pištolj«, a sve više u njegova golema mesnata usta iz kojih mu sjevću rijetki zubi i u njegove graoraste zlatkaste oči. Kad te pogleda, nekako napadno bljesnu mu bjeločnice; to je valjda otuda što ima velike podočnjake i što mu je put sva kao natopljena nekim tamnilom. Velika je, vidim, pričalica, toliko se razrakol'o, da drugu dvojicu minera više i ne primjećujem.

— Kakav god ti meni daš »pištolj«, — nastavlja — ja njemu brzo uđem u narav! Ovo je, vidiš, talijanski, ovaj u druga belgijaner, a onaj ti je američki... dobar je on svaki, samo kad je dobar miner na njemu...

— To u vas isto onako kao... — upadoh mu u riječ — je li, bogati, druže, od kojega si ti kraja?

— Ja sam od Tuzle Hašim Balta.

— To u vas, druže Hašime, — nastavih započetu misao — isto onako kao što je bilo u nas u partizanima: jedan mitraljez »breda«, drugi »švarcloze«, treći »škoda«, četvrti »šarac«...

— Pomažemo se kako možemo! — ne da lako do riječi Hašim Balta, zagrijevajući se što dalje to više, kako valjda saznade da sam bio u partizanima. — Svaki je on dobar! Ne gleda se pištolj, već se gleda miner! Ne leti, bolan, soko mesom već perjem! ...Ja sam ti s »pištoljem«, možeš reći, odrasto! Još za one bivše države, nije sigurno bilo tunela u kojem nisam radio. Prsne kampada na Šarganu, Hašim na Šargan, prsne negdje u Crnoj Gori, u Crnu Goru, popusti na Komaru, s društvom, Hašime, na Komar, tako i pod Ivanplaninu... Nema ti meni života bez tunela! Čim dokusurimo još ovo malo zasjeka, idemo, kažu, na Foču, tamo će probijati tunel, tri puta, kažu, duži od Vranduka, eh...

— Prolazim kroz Vranduk, Hašime, — ujagmih dok Hašim uzdahnu — prolazim, a sve se nešto mislim: »Evo prolazim, a još ne mogu da vjerujem da je ovo ljudska ruka prokopala!« Čudo jedno!

— Volja, bolan! — nagnijezdi se Hašim za priču; i kako tada nastavi, tako mi više nije padalo na pamet da mu upadam u riječ, koja i nije bila riječ, nego razastiranje samoga života. — Volja, bolan, čini sve!... U Vranduku smo padali u nesvijest, svakog sahata u nesvijest! Trepćiš na »pištolju«, duman, mrak oko tebe, bušiš, bušiš, istom odjednom kao da te neko klepne ispog koljenâ, pokleкneš, glavinjaš, glavinjaš i složiš se na tle. Ležiš tako, sve znaš za sebe, a ne možeš maknuti, ičim — ničim, ma dlake jedne ti nisi u stanju prekinuti! Najzad se pridigneš, kreneš, svaki čas lupiš glavom u nešto, u štender li, u kamen li, a sve te nešto opet tegli crnoj zemlji, dok se ponovo ne skljokaš ko mušemali-fenjer! Ležiš opet, čekaš dok dođu vagoneti. »Trpajte me, drugovi, i izvozite!« kažeš, a oni te natovare, to je obična stvar. Dođeš na ždrak, umiješ se i nisi se dobro ni zazabro, a već te nešto opet vuče u tu-

POZORIŠTE

Kazališni život u Hrvatskoj 1947-48

U repertoarnoj politici kazališta u Hrvatskoj bilo je u toku prošlih godina, naročito kod manjih kazališta, prilično lutanja: stavljanje na repertoar lakih i zabavnih djela kako bi se zadovoljio ukus jednog dijela stare publike, zanemarivanja jugoslavenskog principa u sastavu repertoara, prema kojem sve kulturne tekovine svih naših naroda treba da budu svojina svakoga od naših naroda; zatim, mnoga provincijska kazališta povodila su se u repertoaru sa Zagrebom bez obzira da li s glumačkim snagama kojima raspolažu mogu taj repertoar da izvedu ili ne; i na posletku nije bilo u dovoljnoj mjeri usklađivanja repertoara prema našoj današnjoj stvarnosti.

Ovogodišnji repertoar kazališta Hrvatske, uvez u cijelini, ne pretstavlja više skup nasumce izabranih djela. Na repertoaru tih kazališta izvedeno je dosad devet hrvatskih, tri srpska, dva slovenačka, jedan makedonski komad; a od stranih: osam ruskih, odnosno sovjetskih i osam autora drugih naroda.

Iako je izbor djela u većini dosta pravilan, ipak neka manja kazališta nemaju još uvijek određen stav u repertoarnoj politici. Kazalište u Bjelovaru koje ima polovicu amatera u svom ansamblu, izvodi, pored »Sumljivog lica«, »Škrtac« od Moliera, »Jakoba Rudu« od Cankara, djela koja bi teško izvela i naša veća kazališta. A i Dubrovnik prikazujući »Otela« pravi slično zastranjivanje. U Varaždinu umjesto da produbljuju djela iz dramskog repertoara, troše vrijeme na spremanje bezidejnih opereta »Moja sestra i ja« i »Na zelenoj livadi«. Nedostatak repertoara kazališta u Šibeniku sastoji se u tome što ono do danas nije izvelo ni jedno djelo slovenačkih autora, a do toga je vjerojatno došlo uslijed čestog mijenjanja repertoara u toku godine. Naša manja kazališta morala bi u svoje repertoare staviti što više aktuelnih djela i težiti da stvore jedan svoj repertoar donekle razilčit od naših velikih kazališta, a naročito od zagrebačkog.

U sprovođenju repertoara kazališta nisu izvela sva ona djela koja su u početku godine imala u planu. Ona su repertoar mijenjala. Bilo je i opravdanih razloga da se izvjesno djelo u repertoaru promjeni, ali ove godine tih promjena bilo je previše

Zanimljivo je osmotriti uspjehe pojedinih djela. Najviše su igrana slijedeća djela: u Osijeku »Svadba u Malinovki« 19 puta, a »Prst pred nosom« 15 puta; u Splitu »Vasa Železnova« 18 puta i »Protekcija« 15 puta, u Rijeci »Prst pred nosom« 15 puta i »Traviata« 14 puta, u Zadru »Noć u Globokom« 18 puta i «Prst pred nosom« 13 puta, u Šibeniku »Dundo Maroje« 17 puta, i Dr 13 puta, u Varaždinu »Pop — Ćira i pop — Spira« i »Krčmarica Mirandolina« po 11 puta, u Dubrovniku »Noć u Globokom« 17 puta, u Karlovcu »Pop — Ćira i pop — Spira« 17 puta i »Prst pred nosom« 13 puta, a u Bjelovaru »Pokojnik« 11 puta i »Krčmarica Mirandolina« 11 puta. Prema tome, »Rusko pitanje«, koje se izvodi u sedam kazališta u Hrvatskoj, stavljeno je u drugi plan, a to je nepravilno. Ono je igrano po osam puta u Rijeci, Osijeku i Zadru, što je nedovoljno. Ako se »Rusko pitanje« u Zadru moglo igrati 8 puta, onda se i u drugim našim gradovima — ne uzimajući ovdje u obzir Zagreb, gdje je on stalno na repertoaru — moglo davati bar još jedanput toliko koliko se davalo.

Ovaj broj izvedenih djela dokazuje da je moguće već danas smanjiti broj premijera u pojedinim kazalištima. Ove godine mnoga kazališta imala su na repertoaru po 12 različitih djela u drami, što je svakako previše. Ako se »Noć u Globokom« u Zadru i Dubrovniku može davati 18 puta ili »Pop — Ćira i pop — Spira« u Karlovcu 17 puta, onda je broj premijera u tim kazalištima prevelik, pogotovo ako planiramo sezonu od 9 mjeseci, jer kazališta obično provode po mjesec dana na gostovanjima. Smanjiti broj premijera može se već i zato što kazališta imadu na repertoaru i djela iz prošlih sezona.

Rad na spremanju pretstava u našim kazalištima bio je uglavnom vrlo kratak. U Šibeniku je premijera »Dr« od Nušića davana nakon 26 pokusa, a sva ostala djela koja su izvedena u tom kazalištu, bila su spremna s nešto više od 30 pokusa. Najviše je utrošeno vremena dramu Filipovića »Za novi život« koja je spremana u 45 pokusa, ali oni su izvršeni u roku od mjesec dana, a to znači da se djelo spremalo 15 dana prije i poslije podne Kao u Šibeniku radi se i u svim ostalim, pa i u većim kazalištima osim Zagreba. U Rijeci, Splitu i Osijeku obično se pretstave daju nakon 35 pokusa.

Smanjivanjem broja premijera redatelji će imati više vremena da se pripreme za režiju. Naš redateljski kadar je mali. U svim kazalištima — osim Zagreba, Osijeka i Zadra — redatelji su ujedno i glumci, koji su katkad prinuđeni da rade po šabloni. To je nužno zlo, uz ovako veliki broj premijera i obnovljenih pretstava naročito u manjim kazalištima. Obnovljenih pretstava ne posvećuje se kod nas dovoljno pažnje. Tako je u Dubrovniku obnovljen »Ekvinocijo« u 6 a »Otelo« u 7 pokusa. Smetnje su u radu i oboljenja glumaca i njihov odlazak za vrijeme sezone na snimanje filma. Direkcije pojedinih filmova ne drže se točno određenih rokova, zadržavaju glumce na snimanjima i na taj način remete repertoarni plan kazališta. Da bi kazališta ipak davala pretstave prisiljena su da, u takvim slučajevima kad glumac ode na snimanje i ne vrati se na vrijeme, pribjegnu takozvanom uskakivanju u uloge. Ovo bi se moglo izbjeći alternacijama pojedinih uloga. U nekim kazalištima uslijed premalog broja osoblja (Šibenik, Karlovac, Dubrovnik,) alternacije se mogu dosta teško izvesti, jer u svakom djelu gotovo svi glumci igraju, ali to još ne znači da su i nemoguće.

Pri spremanju pretstava krupan problem, još uvijek gotovo nenačet, prestavlja inscenacija. Kazališta Šibenik, Zadar, Osijek i Varaždin nemaju scenografa i inscenaciju pojedinih djela vrše sa profesorima srednjih škola ili glumcima iz kazališta. Oni stvar riješavaju praktikablima bez smisla i svrhe i inscenacija je radi toga vrlo primitivna.

Smanjivanjem broja premijera i rad tehničkog osoblja sveo bi se na pravu mjeru. Kad bi svako kazalište imalo čvrst i određen plan rada za cijelu godinu ili najmanje za tri mjeseca, onda bi i rad tehničkog osoblja bio planiran i rijetko bi dolazilo do prekovremenih radnih sati. Da bi poboljšali kvalitetno rad tehničkog osoblja, održan je u Zagrebu tečaj za njihovo stručno uzdizanje. Tečaj je trajao mjesec dana, a pohađalo ga je 19 lica iz svih kazališta. S radom takovih tečaja trebalo bi i ubuduće nastaviti, ali bi takav tečaj morao trajati, da bi se postigli veći rezultati, najmanje tri mjeseca.

Sve ove teškoće oko spremanja i izvođenja pojedinih djela u uskoj su vezi s pitanjem kadrova. Podizanje novih kadrova u kazalištima pretstavlja vrlo važan momenat naše kulturne politike. Bez planskog rada na podizanju novih i potrebnih kadrova, ne može se ni zamisliti daljni razvoj u toj umjetnosti. Brojno stanje naših kazališta iznosi 758 članova umjetničkog osoblja. Drama broji od 14 do 50 glumaca. Nijedno manje kazalište nema više od 20 glumaca. Neka kazališta, kao Bjelovar i Karlovac, služe se još uvijek amaterima. U operi veliki nedostatak u muškim solistima, a naročito u orkestru. Nijedan od naša četiri orkestra nije potpun. Kazalište u Splitu pomaže se muzičarima iz Armije. Najmanji broj osoblja ima balet — svega 59 članova, koji su uglavnom vezani za Zagreb.

Kazališta su u toku godine odlazila i na gostovanja. Naročito je bilo mnogo pojedinačnih gostovanja u operi. Pojedinačna gostovanja odvijala su se ove sezone prilično neplanski. Jedino je ostvaren plan skupnih gostovanja u početku sezone po različitim mjestima i gradovima. Nedostatak je plana što u Zagrebu nije gostovalo nijedno kazalište iz pokrajina i što Zagrebačko kazalište nije bilo na gostovanjima po našoj narodnoj republici, sem u Banjaluci. Kazalište Osijek gostovalo je u Vukovaru, Virovitici, Vinkovcima, Pakracu, Slavonskom Brodu, Novoj Gradiški i obišlo, u toku gostovanja cijelu Slavoniju. Na gostovanju je davalo »Ožalošćenu porodicu«, »Prst pred nosom« i »Na dnu« od Gorkoga. Kazalište iz Dubrovnika gostovalo je na Korčuli, Lastavu i drugim mjestima iz svoje okolice. Na gostovanjima dosad je dalo 22 pretstave. Zadar i Varaždin gostovali su na početku sezone na Omladinskoj pruzi. Splitsko kazalište gostovalo je u Dubrovniku, Šibeniku i Zadru, a Karlovačko u Otočcu, Gospiću, Srpskim Moravicama i još nekim manjim mjestima Korduna i Gorskog Kotara. Riječko kazalište je gostovalo u Puli s operom. U poređenju s prošlom sezonom kazališta su imala veliki uspjeh i obišla gotovo sve pokrajine naše republike .

Gostovanja su doprinela i povećanju posjete. Za 8 mjeseci kazalište u Hrvatskoj dala su 1555 pretstava. Najviše je izvedeno dramskih pretstava — 1235, a zatim opernih 279, operetskih 108 i baletske 33 pretstave. Te pretstave videlo je u toku ovogodišnje sezone 930.638 osoba. Prošle sezone bilo je za deset mjeseci 1530 pretstava s posjetom od 835.718 osoba. U Zagrebu broj posetilaca povećao se za 20% prema prošloj godini. U drugim kazalištima nije bilo takovog uspjeha. Njihove uprave nisu se dovoljno bavile riješavanjem ovog problema. U Osječkom kazalištu premijere su obično vrlo slabo posjećene — na »Ruskom pitanju« bilo je svega 207, a na »Prstu pred nosom« 374 posjetioca. Avako slab posjet na premijernim priredbama dokazuje da kazalište ne ulaže dovoljno truda da zainteresuje publiku za djelo koje se prikazuje. To dokazuje i priredbe za članove sindikata, đake i vojnike. Td 13 đačkih pretstava u tom kazalištu, 7 ih je bilo nedovoljno posijećeno.

. I u nekim drugim kazalištima nailazimo na slične rezultate. U Dubrovniku je posjet dobar, ali to kazalište ima veoma mali broj mjesta u gledalištu. U Varaždinu je posjet dosta slab, uprava nije učinila gotovo ništa da iz tvornica dovede radnike na svoje priredbe.

Iz svega ovoga izlazi da su kazališta u Hrvatskoj imala u svom radu lijepih rezultata, ali i dosta nedostataka koje bi u novoj kazališnoj sezoni trebalo ukloniti. Na konferenciji kazališnih uprava koja je mjeseca lipnja održana u Zagrebu, zaključeno je da kazališta smanje broj pretstava na 8 dramskih premijera u sezoni, a kazalište u Zagrebu još više. Smanjivanjem premijera omogućilo bi se redateljima i glumcima da poboljšaju kvalitet pretstava. Sem toga, odlučeno je da se po kazalištima ubuduće planira rad najmanje za tri mjeseca unaprijed kako bi tehničko osoblje moglo da izvrši na vreme sve potrebne radove.

Đuka KOSAK

---

nel, ne bih ti ja osto na ždraku nipošto! Opet za »pištolj«, opet buši! Volja, bolan!...

Hašim počuta, pa se naglo trže:

— A što je bila jedna Užičanka, onake ženske nisam u svoj vijek vidio! Na moju dušu, bilo je u njoj i devedeset kila! Joj, brate, crne oči, a kosa — zift! Joj, kad ti se ta nasloni na »pištolj«, uh, probi boga! Jednoč je bušila do mene pa će pasti u nesvijest. Ne može niko da je podigne na vagonet, greda! Te ti ja pljunem u šake, podvučem ruke, bogami je izdigoh, nabacih na vagonet! Volja, bolan!...

Bi mu malo kao neprilično, pa brže-bolje nastavi kao da hoće nešto da sakrije:

— A bilo je mladića, pa ne bi ti njih natjero u tunel, da si bog! Boje se. »Te nije, druže, to tako, te drži se ti samo mene!« A on sve strepi, zvijera očima. Prođe petnaest dana, on se toliko navikne na tunel, pa ga više iz njeg ne možeš istjerati. I jest tako! Iziđem ja poneki put iz tunela da opravim »pištolj«, pa mi se vani lijepo smrači, rastirem oči, izgori sunce! »Ne bih ti ja radio vani«, vratim se u tunel i govorim drugovima,« ne bih nipošto, izgori se! »... I tako sve dok se ne sastadosmo, mi odovuda, oni odonuda! Ih, da ti je bilo vidjeti! Oni s onu stranu su nas prevarili i prvi opalili mine. Razgorio ja lijepo lampu, tražim ima li gdje rupe, ali duman i dim, ne vidi se nigdje. Pipam, ništa! Pipam, pipam svukuda, — bogami napipah! Nije golema, ovako ovolika. Čućeš ti sad! Mi smo mislili da su oni nad nama, pa smo bušili povrh njih, te smo se tako malo razminuli. Opalismo sada mi svoje mine. Razbuktasmo lampe i kroz onaj dim i duman poletjesmo da im zarobimo pištolje, ali se oni ne dadoše! Tu se rukovasmo i izljubismo. Joj, sutradan onoga veselja! Iznesemo na brdo pet stotina kila eksploziva pa zaždijemo. Nećeš mi vjerovati, sve se voda podiže u koritu! A onoga silnog naroda da ti je bilo vidjeti, sudnji dan! Volja, bolan!...

Zamisli se, pripali novu cigaru i puštajući gust dim zakima glavom:

— Sada ti je tunel, druže moj, ljepota jedna. Jer zašto? Nadzornik lijepo s tobom; ako koji mladić ne zna, nadžornik na licu mjesta kazuje, svjetuje, ni otac ne bi bolje. A prije?... Obrušila se tako jednom jedna kampada u Šarganu. Država traži ko će da opravlja, daje velike pare, ali ne smije niko. Ubrusimo nas nekoliko, među nama i jedan Mile Ličanin, eno ga sada kovač na Vranduku, slobodno ga pitaj! Pogodimo se s državom da radimo, svakome da se dâ bez razlike po osam hiljada dinara. To ti je poso teretan i prekoviše. Popustila kampada, a provalila i voda. Mili bože, kad iziđeš iz tunela, sav si bijel ko da te je neko kiselim mlijekom polio... Helem, popravismo. Kad dođe vrijeme da nam se plati, nadzornik nas povede blagajniku. Čućeš ti sad! Izračunali smo bili tačno mi između se koliko je ko zaradio; meni je bilo izišlo nekako osam i po hiljada dinara, a tako nekako i ostalima. Došli mi tako blagajniku, on broji, broji, dok ne izbroja svakom po četiri hiljade dinara. »Šta je sad ovo?« gledam ja u pare... A doveli su bili i četiri žandara, stoje pred blagajnikovom kabinom i sve nešto pogleduju kroz prozore. Među njima je jedan podnarednik Ličanin, zna se s Milom... Mile odgurnu pare: »Ja ovo«, veli, »ne primam, nego ti nama daj koliko smo se pogodili!« — »Pa koliko ste se pogodili?« pita blagajnik, tobože kao da ne zna. Sad se uplete i nadzornik i veli da ne zna ni on, blagajnikovo je, veli, da izračunava. Blagajnik opet kaže da nije njegovo nego nadzornikovo. Dok u Mili ne prekipje, pa skoči na nadzornika nek odmah pokazuje onaj račun što ga je bio zajedno s nama sastavio. Poče nadzornik da se izvlači, kako je račun doduše sastavio ali kako mu se negdje zagubio u tefterima... Čućeš ti sad! A moj ti Mile zgrabi nadzornika za vrat: »Stvaraj račun, sunce ti žarko, ili odavde nećeš žive glave iznijeti!« Žandari kad to vidješe promoliše puške kroz prozore u kabinu. Mile uhvati za jednu pušku i ote je žandaru. Blagajnik, nadzornik, žandari, svi okrenuše tabane vatri. Blagajnik ostavio i knjige i pare. Stanemo mi prebrojavati, kad zbilja — nije više ponio para nego svakom po četiri hiljade. Prekopamo sve, — zbilja nema više! »Nećemo«, veli Mile, »odavle micati dok nam ne isplate sve i posljednju paru!« Uto eto ti blagajnika i s njime sada sedam žandara. »Što se vi«, govori podnarednik, »bunite? Vi se«, veli, »hoćete da bijete!« — »Nećemo mi«, odgovara Mile, »da se bijemo, već hoćemo svoje koliko je ko zaradio!« I sve im ispričasmo kako smo se i pošto smo se pogodili i koliko smo radili. Vidimo mi, prepao se, bogami, i podnarednik. »Gdje je nadzornik?« pita Milu. Mile odleti kući nadzornikovoj. Kad kući, zaključo se mrcina. Mile proviri kroz prozor, kad se nadzornik slego u jednoj sobi u ćošak, ćuti, ne miče se, srce umrlo u njemu. »Otvaraj!« — »Ja bih tebi, brate Mile,« viče iz kuće, »otvorio, ali ti ćeš mene ubiti!« — »Pokaži pravi račun, i neću ti ništa!« Nadzornik ne miče, ne otvara. Mile lupi nogom u vrata, vrata iskoče. Uhvati nadzornika za vrat pa preda se... Eto ti Mile, drži nadzornika za vrat. Mi kako ga vidjesmo, tako nadadosmo galamu: »Zar nama da zakidate? Mi smo život reskirali, mrcino jedna, mi smo iz tunela bijeli izlazili ko da nas je ko u kreč zagnjurio pa izvadio!« Ne da Mile nadzorniku od sebe, sve ga drži za jaku, pa najzad s njime u kancelariju. Uto eto i blagajnika, nosi još nekakve knjige, kopaj, kopaj po njima, a Mile nikako ne pušta nadzornika. Dok, bogami, nađoše one račune kako smo se bili pogodili. Kad podnarednik vidje račune, stade, tobož, da se izdire na nadzornika: »Svinjo, lopove, sram te bilo!« pa će onda blagajniku: »Idi po pare!« Mile bome krenu i za blagajnikom, ne da ni njemu od sebe. Donesoše bome i isplatiše sve do posljednje pare! Te ti mi u Beograd, nađemo lijepo jednu birtiju pa raspalimo tri puna dana... Tako ti je to nekad čemerno i budalasto bilo!«

(Kraj u sledećem broju)

Kulturni život u republikama

SRBIJA

Kopiranje srednjovekovnih fresaka

Da bi se sačuvale freske srednjovekovnih manastira iz XII, XIII i XIV veka, poznate po umetničkoj vrednosti, preduzete su mnogostruke mere za njihovu konzervaciju. Pored ostalog, pristupilo se i kopiranju fresaka koje je počelo uoči prošle godine pod rukovodstvom Komiteta za kulturu i umetnost FNRJ. U toku ovog leta delatnost na kopiranju fresaka biće pojačana. Naši i francuski stručnjaci radiće na kopiranju fresaka u manastirima Mileševo, Arilje, Sopoćani i Pećka patrijaršija. Naši stručnjaci Jaroslav Kratina i Vladimir Predojević pristupili su kopiranju fresaka u Arilju i Mileševu. U Sopoćanima (kod Novog Pazara) i Patrijaršiji (Peć) radiće šest francuskih stručnjaka.

★ **Putujući bioskop Ministarstva prosvete NR Srbije** obišao je od marta meseca ove godine preko dvadeset sela i dao 40 pretstava koje je gledalo više od 9000 lica. Ovog meseca vagon sa pokretnom kinoaparaturom nalazi se na pruzi Beograd—Lajkovac—Gornji Milanovac. U vagonu sa aparaturom opremljena je i izložba knjiga. Prilikom obilaženja sela udaljenih od pruge često seljaci sami prenose aparaturu do svojih mesta.

★ **Za osam daga prikazivanja** domaći film »Živjeće ovaj narod« gledalo je u Titovom Užicu preko 8000 lica. Sve masovne organizacije učinile su kolektivne posete, a tako isto i građani Čajetine i Kosjerića.

HRVATSKA

Dobrovoljni radovi na podizanju školskih zgrada

U mnogim selima Kninskog sreza narod dobrovoljnim radom podiže školske zgrade. Tako u zaseoku Vujasimovići (selo Ivoševac) seljaci su podigli spoljnji zid za dvorazrednu školu. U Maloj Polači dobrovoljnim radovima ušteđeno je 300.000 dinara, a osiguran je kredit za dovršenje školske zgrade na kojoj je već postavljena krovna konstrukcija. Takođe su počeli dobrovoljni radovi za školske zgrade u zaseocima Čutluk i Torbice.

★ **Direkcija za raspodelu filmova u Zagrebu** opremila je prošle godine pet pokretnih kinoaparatura koje su obilazile sve krajeve NR Hrvatske. Ove godine određena je još jedna aparatura za Zagorje, a jedna će raditi pri Direkciji u Zagrebu. Filmovi na uskoj traci prikazivani su prošle godine u 114 mesta Hrvatske, a gledalo ih je 180.105 lica. Naročito brojna poseta bila je prilikom prikazivanja domaćih filmova, koje je, od ukupnog broja posetilaca, gledalo preko 56.000 lica.

★ **Pokretna kinoaparatura Sreskog narodnog odbora u Koprivnici** u toku četiri meseca rada dala je u okolnim selima 130 naučnih, istoriskih i drugih filmova. Pretstave je posetilo 15.000 ljudi. Publika je pokazala najveće interesovanje za domaći film »Slavica« i sovjetski naučni film »Čovjek i majmun«.

★ **U Zagrebu je priređena izložba sovjetske knjige** na kojoj su pokazana najbolja izdanja sovjetskog izdavačkog rada: dela klasika marksizma-lenjinizma na svim jezicima naroda SSSR-a, dela klasične ruske i moderne sovjetske književnosti, razna izdanja naučnih i političkih popularnih biblioteka, naučna izdanja iz istorije umetnosti, tehnike, medicine i ostalih grana sovjetskog naučnog i umetničkog stvaralaštva, primerci dečje književnosti i brojevi raznih sovjetskih časopisa.

SLOVENIJA

Izložba škola za umetni obrt i domaću radinost

U Ljubljani je otvorena izložba radova škola za umetni obrt i žensku domaću radinost. Izložila su sva odeljenja i keramika, gravura, arhitektonika, vajarstvo, rezbarstvo, slikarstvo i razna odeljenja ženske domaće radinosti, naročito čipkarstvo, koje je prikazalo primerke izvanrednog kvaliteta.

U sledećoj godini ove škole će se sjediniti i dobiti jedinstven plan koji priprema Komitet za kulturu i umetnost pri vladi FNRJ.

U Sloveniji se samo čipkarstvom bavi preko 7000 žena.

★ **Najbolje sindikalne kulturno-umetničke grupe iz Maribora** gostovale su na auto-putu Beograd—Zagreb. U junu je radne brigade posetila folklorna grupa železničara »Angel Besednjak«; početkom jula gostovala je dramska grupa fabrike automobila sa orkestrom i recitatorima; desetog jula posetili su graditelje auto-puta pevači Glazbene matice, a od 20 do 30 jula daće priredbe folklorna grupa mariborskih tekstilnih fabrika.

BOSNA I HERCEGOVINA

Gostovanje kulturno-umetničkih društava

U Dubrovniku i Gružu pre kratkog vremena gostovala su sarajevska radnička kulturno-umetnička društva »Vladimir Perić-Valter« i »Metalac«. Društvo »Vladimir Perić« nastupilo je sa svojim velikim horom od 80 ljudi, folklornom grupom i recitacijom, a »Metalac« sa folklornom grupom i recitacijom. U Gružu je nastupila i muzička sekcija »Vladimira Perića«. Dubrovačko kulturno-umetničko društvo »29 novembar« obavezalo se da će na jesen vratiti posetu sarajevskim društvima.

★ **Likovni umetnici Sarajeva** obavezali su se da će u čast Petog kongresa KPJ ukrasiti crtežima i uljanim slikama dvoranu jednog zadružnog doma i dati 200 knjiga za jednu seosku biblioteku.

CRNA GORA

Cetinjsko pozorište u prošloj sezoni

U prošloj sezoni, koju je završilo učešćem u proslavi 13 jula, Narodno pozorište na Cetinju pokazalo je znatan napredak kako po broju datih premijera i pretstava tako i po umetničkoj obradi komada. Na 165 pretstava pozorište je dalo 8 premijera i niz obnovljenih komada. Broj posetilaca bio je triput veći od onog u prethodnoj sezoni. Sem toga, pozorište je gostovalo u Skadru, Crnogorskom Primorju, na pruzi Nikšić—Titograd i po severnim srezovima Crne Gore. U Skadru je dato 6 pretstava, u 11 mesta Primorja 52 pretstave, na omladinskoj pruzi 12 i u severnim srezovima 30 pretstava. Pri drugom boravku na pruzi Nikšić—Titograd priređeno je 14 pretstava kojima je prisustvovalo 6000 graditelja. Značajan je i rad pojedinih članova ansambla koji su ukazivali pomoć raznim diletantskim i pionirskim grupama. U toku sezone kolektiv je izdao i nekoliko brojeva »Pozorišnog lista«.

MAKEDONIJA

Rad pokretnih bioskopa

U toku 1947 godine putujući bioskopi u NR Makedoniji postigli su dobre rezultate. U najudaljenijim selima, čiji stanovnici nikad pre toga nisu videli film, prikazani su domaći filmovi, žurnali, mesečnici, kao i sovjetski filmovi. U toku godine dato je 75 pretstava kojima je prisustvovalo 45.568 gledalaca.

Ove se godine rad putujućih bioskopa poboljšao. Prema statističkim podacima za prva tri meseca prikazano je 13 filmova pred 26.397 gledalaca.

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

Članak o Tihonovu u poslednjem broju „Književnosti"

Dvobroj časopisa »Književnost« za juli i avgust donosi u bogatom i raznovrsnom sadržaju opširan i iscrpan prikaz Radovana Zogovića o zbirci »Pesme o Jugoslaviji« sovjetskog pesnika Nikolaja S. Tihonova.

N. S. Tihonov — prema rečima Gorkoga jedan od najtalentovanijih sovjetskih književnika — posetio je Jugoslaviju krajem 1945 i, po povratku u Sovjetski Savez, napisao knjigu pesama o našoj zemlji. Prikazujući ovu zbirku pesama i otkrivajući njihov smisao i lepotu, Zogović se najpre, u svome prikazu, zadržao na tome da upozna našeg čitaoca sa Tihonovom. Pošto je izneo čitav njegov razvojni put i pokazao osnovne komponente njegove poezije, Zogović je prešao na poslednje delo Tihonova, na njegovu zbirku pesama o Jugoslaviji.

»Knjiga lirike Nikolaja Semjonovica Tihonova o novoj Jugoslaviji — piše Zogović — sadrži 25 što dužih što kraćih pjesama. U tim pjesmama on je odrazio snage, veličinu, patnju, junaštvo, smisao i značaj naše narodne revolucije, likove rukovodilaca i heroja naše epopeje, ruine i rane koje nam je rat ostavio, našu stvaralačku vjeru i energiju i naše prve graditeljske pothvate, bratstvo naših naroda i rađanje nove države, našu povezanost sa Sovjetskim Savezom, pregalaštvo naše omladine i izvore i puteve naše kulture, U tim pjesmama on je naslikao naša sela koja su se, s imenom Staljina preko zidova, pela na lomaču i postajala besmrtna; opjevao je mir mrtvih sovjetskih boraca koji počivaju u bratskoj jugoslovanskoj zemlji. neiscrpnu duševnu snagu i bogatstvo našeg čovjeka, čudne ljepote naše zemlje. Jednom riječi, Nikolaj Tihonov je dao o novoj Jugoslaviji više pjesama, prikazao ju je s više strana, u više odnosa i manifestacija, nego ijedan naš domaći pjesnik. Da li je to čudno i neobično? Neobično jeste, ali čudno nije. Pjesnik koga je odgajila Boljševička partija, zemlja socijalizma, talentovan, siguran u svom poslu, morao je planuti i ognjem koji smo mi zapalili i dodati tom ognju svog svijetla, snažnog i blagovremenog. Pjesnik kao što je Tihonov ne može ostati zatvorena srca za plamen slobode gdje god se on pojavi u svijetu, a najmanje ako je taj plamen obuhvatio zemlju koja je pjesniku bliska po jeziku, tradiciji i kulturi, u zemlji koja čuva korake i riječi njegovih predaka, u zemlji za čiju su socijalističku slobodu, zajedno s njenim sinovima, ginuli i njegovi drugovi i sugrađani, predajući joj svoju krv i svoje posljednje riječi... Tihonov je došao u takvu zemlju, i njeni gradovi, njene noći i ruševine potsjetili su ga na gradove, noći i ruševine u njegovoj domovini, isto onako kao što rečenice nove i prisne knjige potsjećaju čovjeka na nejasne zvuke, slike i štimunge što su se slegle u duši još negdje u djetinstvu, ili u snu iz djetinstva; stojeći pred ljudima naše zemlje koji su žudno čekali njegovu rusku riječ, on se osjetio kao da je došao u zavičaj, u svoju porodicu.« — I dalje: »... iz pjesama N. Tihonova o Jugoslaviji izbija, neposredno i reljefno, i lik novog, sovjetskog pjesnika, i lik nove, — i preorane i rastuće — jugoslovenske stvarnosti, povezane sa sovjetskom i svjetskom stvarnošću, — isto onako kao što su iz njegove poezije o SSSR izbijali, u organskoj povezanosti, i lik pjesnika i lik velike sovjetske stvarnosti oko njega, neodvojive od borbe za novu stvarnost u čitavom svijetu.«

Upoznavajući jugoslovenske čitaoce s osobenošću i snagom Tihonovljeve poezije, Zogović je otkrio svu veličinu osećanja, svu dubinu i misaonost s kojima je Tihonov, u svojoj poeziji, zahvatio u suštinu nove Jugoslavije. Govoreći o pesmi »Oganj«, iz drugog ciklusa zbirke »Pesama o Jugoslaviji«, Zogović piše:

»Okupacija naše domovine i napad na Sovjetski Savez za napredne i rodoljubive ljude u Jugoslaviji bili su isti udarac, slili su se u jedan jedinstveni bol, dobivši jedan jedinstveni smisao, rodivši jedinstveni revolt, jedinstvenu odlučnost. U julu 1941 godine, u Piperima u Crnoj Gori, Milovan Đilas, koji je kao čian Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije organizovao crnogorski ustanak, rekao mi je: »Mi smo okupirani, zemlja socijalizma je napadnuta, — mi se moramo boriti do posljednjeg metka i do posljednjeg čovjeka.« Tu našu svijetlu i beskompromisnu liniju, koju su komunisti prelili u svijest, volju i požrtvovanost masa, to naše nepomirljivo osjećanje da se, dok je zemlja okupirana i dok krvari SSSR, ne može živjeti drukčije nego krvareći, nego živeći i umirući za slobodu, te naše svijetle i strašne ognjeve Tihonov je vidio i shvatio jasno, onako kako smo mi željeli da se to, jednom shvati, boreći se daleko od Crvene armije ali blisko i prisno vezani s njom, osvajajući Bihać da bismo je imali s čim pozdraviti o Sedmom novembru 1942 godine.« — »U pjesmi »Šumadiski gajevi« — nastavlja Zogović, govoreći o četvrtom ciklusu zbirke, — »Tihonov, s epskom intonacijom i poslovičnom jasnoćom i konkretnošću, još jednom govori o našoj borbi o značaju borbe sovjetskog naroda za našu oslobodilačku revoluciju i o značaju naše revolucije za borbu sovjetskog naroda. U toj pjesmi Tihonov daje mjerom svoga srca svakome svoje, — i daje našem narodu po njegovoj velikoj zasluzi, bratski, puna srca.« Pošto je citirao dve strofe te pesme, Zogović produžava: »U ratu, boreći se i izgrađujući kao ljudi i borci, mi smo tako intenzivno željeli da Crvena Armija osloboditeljica naroda, osjeti našu pomoć najvjerniju i najveću koju smo u našim razmjerama mogli dati; iskreno smo i intenzivno težili da se približimo sovjetskim uzorima i dodjeljivali smo našim junacima, kao najviša odlikovanja, imena sovjetskih boraca, naše gradove smo odlikovali upoređujući ih sa sovjetskim gradovima. I kada nam sovjetski pjesnik priznaje našu vjernost i našu pomoć, kada ga naši ljudi i gradovi potsjećaju na sovjetske, naše patnje na patnje i izdržljivost sovjetskih ljudi, — mi to primamo kao najljepše odlikovanje, kao priznanje živima — za žive i za one koji su pali, ne dočekavši ga, iako su ga svom dušom i svakom kapi krvi žudjeli, dan po dan i kap po kap...«

Radovan Zogović završio je svoj prikaz analizom poslednje pesme u zbirci Tihonova:

»Pjesma »Jugoslavija« je epilog, poanta čitave Tihonovljevoj knjizi o Jugoslaviji. U njoj je, u sažetom vidu, s novim intonacijama, slikama i ritmičkim varijacijama, ponovljena čitava knjiga, — ponovljena i podignuta još za jedan stepen više — do stepena himne novoj Jugoslaviji.

I kao što je u pjesmi »Jugoslavija« ponovljena, u zgusnutom vidu, sva Tihonovljeva knjiga lirike o našoj zemlji, tako je u toj knjizi, u izvjesnom smislu, ponovljena čitava njegova dosadašnja lirika. Ponovljena je i izdignuta još za jedan stepen više. Nas to raduje kako zbog naše zemlje, tako i zbog samog pjesnika.

Knjiga »Pjesme o Jugoslaviji« svakim svojim stihom govori da je Nikolaj Tihonov shvatio i zavolio našu zemlju i da joj je, ovom svojom knjigom, pomogao da i ona još bolje shvati samu sebe, da još jasnije i sadržajnije shvati šta je sve učinila u toku oslobodilačkog rata i šta je sve kadra da učini u izgradnji socijalizma. Naši narodi mu to nikada neće zaboraviti. Oni to neće zaboraviti, jer će se u njihovom životu otsada neprestano miješati ono što je njihovo djelo, njihov život, — i ono što je Tihonovljev odraz, ljubav, lozinka, kao što se u Tihonovljevoj poeziji slilo u »nerazdjeljivu metalnu smjesu« ono što je bilo naše djelo i naša istina, sa onim što je Tihonovljeva mašta i njegovo plemenito uzbuđenje.«

BIBLIOGRAFIJA

V. I. Lenjin: **Proleterska revolucija i renegat Kautskn.** — Na uvodnim stranicama otštampano je pismo Lenjina V. V. Voronjskom, a u prilozima Lenjinovi članci »Proleterska revolucija i renegat Kautski«, »Nova Vanderveldova knjiga o državi« i »Teze o Ustavotvornoj skupštini«. Knjigu je preveo Zvonko Tkalec. Izdanje »Kulture«, Beograd 1948.

V. I. Lenjin—J. V. Staljin: **O omladini.** — Niz članaka i odlomaka iz dela Lenjina i Staljina o omladini i njenim zadacima. Prevod u redakciji Lepe Nešić i Radomira Aleksića. Izdanje »Kulture«, Beograd 1948.

V. G. Bjelinski: **Pismo Gogolju.** — Izdanje »Prosvete«, Beograd 1948.

A. S. Puškin: **Mećava.** (Pripovetke). Preveo B. Kovačević. Izdanje »Prosvete«, Beograd 1948.

Vatroslav Jagić: **Izabrani kratki spisi.** — Izbor kraćih spisa iz opsežnog Jagićevog dela. U knjigu su ušli članci iz različitih perioda Jagićevog života i iz različitih područja: rasprave o jeziku, članci o književnosti, narodnom pesništvu, staroj slovenskoj pismenosti itd. — Izdanje »Matice Hrvatske« Zagreb 1948.

Dositej Obradović: **Izabrane strane.** — Za ovo izdanje latinicom uzeti su u obzir pretežno originalni Dositejevi radovi. »Izabrane strane« priređene su prema izdanju »Prosvete«, Državnog izdavačkog preduzeća Srbije, u redakciji Đ. Gavele. — Izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«, Zagreb 1948.

Iz Vukove borbe za jezik i pravopis — odabrane strane iz Vukovog dela i bogate prepiske u borbi za uvođenje narodnog jezika u književnost. Uredili M. Stevanović i R. Aleksić. Izdanje »Prosvete«, Beograd 1948.

A. Belić: **Vukova borba za narodni jezik i književnost** — rasprave i predavanja. Izdanje »Prosvete«, Beograd 1948.

Jovan Popović: **Istinite legende.** — Pripovetke. Izdanje latinicom. Izdavačko preduzeće »Kultura«, 1948.

Oto Bihalji Merin: **Do viđenja u oktobru.** — Roman. Izdanje latinicom. »Nakladni zavod Hrvatske«, Zagreb 1948.

Viktor Novak: **Magnum crimen,** Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj. — Zagreb 1948.

Dinko Simunović: **Alkar.** — Izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«. — Zagreb, 1948.

Vojislav J. Ilić: **Pesme.** — Uredio Čedomir Minderović, predgovor napisao Velibor Gligorić, objašnjenja — Dr Miloš Đurić. Izdanje »Prosvete«, Beograd 1948.

Krum Velkov: **Selo Borovo.** — S bugarskog preveo M. Vitorović. Izdanje »Prosvete«, Beograd 1948.

Ranko Marinković: **Proze.** — Izdanje »Matice Hrvatske« ,Zagreb 1948.

S. A. Novikov: **Timirjazev.** — Prevela Nataša Karanušić. Izdanje »Matice Hrvatske«, Zagreb 1948.

Marija Majerova: Sirena, roman. — Preveo sa češkog Dr Ljudevit Jonke. Izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«, Zagreb 1948.

Prežihov Voranc: **Bugarska.** — Preveo sa slovenačkog Hijacint Petris. Izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«, Zagreb 1948.

Joža Horvat: **Zapisi o smrti Petra Arbutine.** — Izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«, Zagreb 1948.

Fran Galović: **Z mojih bregov,** zbirka kajkavskih pesama. — Priredio Dragutin Tadijanović. Izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«, Zagreb 1948.

Viktor Igo: **Gavroš.** — Preveo Radovan Teodosić. Izdanje »Prosvete«, Beograd 1948.

Anton Skala: **O vaspitanju besprizorne dece.** — Izdanje »Prosvete« (Pedagoška biblioteka), Beograd 1948.

B. A. Voroncov-Veljaminov: **Šta priča zrak svetlosti.** — S ruskog preveo B. M. Ševarlić. Izdanje »Prosvete«, Beograd 1948.

Dr. Gabrijel Divljanović: **Zemlja i svemir.** — Izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske« (Mala naučna knjižica), Zagreb 1948.

UREDNICI:
Jovan Popović i Milan Dedinac

PRETPLATA ZA KNJIZEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.

Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.

Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska, broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.